

SITRA

Sitran selvityksiä

95

Kotitalousvähennys arjen tukena

Elina Pylkkänen
Toukokuu 2015

© Sitra 2015

Sitran selvityksiä 95

ISBN 978-951-563-917-2 (nid.)

ISBN 978-951-563-918-9 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

Julkaisua koskevat tiedustelut: julkaisut@sitra.fi

Kuvat: Sari Gustafsson

Erweko, Helsinki 2015

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Printed matter
4041 0032

Esipuhe

SITRAN AKTIIVINEN KANSALAINEN KAIKEN IKÄISENÄ -avainalue on osa niin sanottua Palvelutori-mallia. Siinä pyritään löytämään ratkaisuja muun muassa siihen, miten vanhukset voisivat olla nykyistä aktiivisemmin tuottamassa omaa hyvinvointiaan.

Sitra on ideoinut kotitalousvähennysmallin, jossa 75 vuotta täyttäneille suunnataan nykyjärjestelmää anteliaampi tuki. Kotitalousvähennys korvaisi työn osuudesta 70 prosenttia nykyisen 45 prosentin sijaan ilman 100 euron omavastuuta. Lisäksi pienituloisimmat saisivat täydennyksenä kotitaloustukea, jos heidän veronsa eivät riitä vähennyksen tekemiseen.

Tarkoituksena on, että ostovoimaa lisäämällä iäkkäämmillä on entistä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa, kun he voivat itse päättää omien tarpeidensa pohjalta, minkälaisia kotitaloudessa tehtäviä palveluja he saavat. Henkilöiden omat valinnat takaavat korkeamman hyvinvoinnin kuin heidän puolestaan kootut kaavamaiset palvelupaketit.

Selvitys on tehty Sitran tilaamana toimeksiantona. Työryhmässä ovat olleet mukana Tuomo Melin ja Mirjami Laitinen Sitrasta, Jukka Hakola Kuntaliitosta ja Elina Pylkkänen valtiovarainministeriöstä. Antti Liski ja Tapio Räsänen Tilastokeskuksesta ovat tehneet ehdotetun kotitaloustukimallin vaikutusarviot ja simulointilaskelmat. Aineistona on käytetty vuoden 2013 henkilötason tietoja. Laskelmat on tehty vuoden 2016 tulotasolla ja väestörakenteella.

Helsingissä 11.5.2015

Tuomo Melin

Johtava asiantuntija,
Sitra

Sisällys

Esipuhe	1
Tiivistelmä	4
1 Kotitalousvähennysreformin lähtökohtia	5
2 Sitran ehdottama kotitalousvähennysmalli	6
3 Kohderyhmän kuvaus	13
4 Kotitalousvähennyksen käyttö	17
5 Kotitalousvähennyksen käytön simulointi	20
6 Taloudelliset vaikutukset	25
7 Johtopäätökset	28
Lähteet	29

Tiivistelmä

SITRA ON TEETTÄNYT SELVITYKSEN ikäihmisille suunnatun kotitaloustukijärjestelmän taloudellisista vaikutuksista. Sitran ehdottamassa järjestelmässä kaikki 75 vuotta täyttäneet saisivat ostamistaan kotitalouspalveluista verotukena 70 prosenttia työn osuudesta. Verotuen enimmäismäärä olisi 2 400 euroa. Lisäksi pienituloisimmat, joilla tuloverot eivät riitä verovähennyksen saamiseen, saisivat taloudellista tukea palvelujen ostoon enimmillään 1 200 euroa vuodessa. Järjestelmä on tarkoitettu sekä korvaamaan että täydentämään nykyisiä käytössä olevia tuki- ja palvelumuotoja tälle ikäryhmälle, jolle sosiaali- ja terveydenhuoltomenot ovat keskimäärin kaikkein korkeimmat. Mallin etuna on se, että henkilöt itse voivat päättää tuen ehtojen puitteissa, milloin ja minkälaisia palveluja he saavat. Ehdotettu malli myös lisää kotitalousvähennysjärjestelmän oikeudenmukaisuutta siksi, että myös pienituloiset pystyvät saamaan tukea kotitaloustöihin.

Kotitaloustukijärjestelmän tavoitteena on iäkkäämpien hyvinvoinnin kohentaminen, kotona asumisen tukeminen ja laitoshoitotarpeen vähentäminen. Vanhusten osuus väestöstä kasvaa seuraavan parin vuosikymmenen aikana ja siten oletettavasti myös vanhustenhuollon kustannukset. Ehdotettu kotitaloustukimalli voi kuitenkin vähentää kunnallisten vanhuspalvelujen tarvetta. Jos kotitaloustukimallin käyttö yleistyy, kysynnän kasvu myös lisää palvelujen tarjontaa ja alan työllisyyttä. Markkinoiden vilkastuminen hyödyttää eritoten paikallistaloutta, koska palvelut ostetaan ja tuotetaan paikallisesti.

Kotitaloustukimallin taloudelliset vaikutusarviot on tehnyt Tilastokeskus. Laskelmissa on käytetty yksilötason

aineistoa, joka on ajantasaistettu vastaamaan vuoden 2016 tulotasoa ja väestörakennetta. Kotitalousvähennyksen hyödyntämisestä ja palveluostoista tehtyjen oletusten mukaiset laskelmat on tehty Tilastokeskuksessa SISU-mikrosimulointimallilla, samoin kuin arviot kustannusten jakautumisesta eri veronsaajille.

Kotitaloustukimallin taloudelliset vaikutukset riippuvat tuen hyödyntämistasteesta. Jos kolmannes ikäluokasta käyttäisi aktiivisesti hyväkseen tarjotun tuen, kasvaisivat kotitalousvähennyksen kustannukset 97–114 miljoonaa euroa ja tuki 17–22 miljoonaa euroa. Koska tuen saa vain toteutuneista palveluostoista, palautuu palvelujen tuotannosta verotuloja takaisin julkiselle sektorille. Kun mukaan luetaan myös alle 75-vuotiaiden kotitalousvähennyksen käyttö nykysääntöjen mukaisena, olisi ehdotettu kotitaloustukimalli koko järjestelmän sisällä kustannusneutraali julkiselle sektorille. Kotitalouspalvelujen tuotannosta syntyvät verotulot ylittävät kustannukset, jotka kotitalousvähennys ja -tuki aiheuttavat.

Ehdotetun mallin hyödyt ovat sitä suuremmat, mitä enemmän kohderyhmä ostaa niitä kotitalouspalveluja, jotka edistävät heidän toimintakykyään ja itsenäistä selviytymistä kotona. Tukimalli tulisi suunnitella huolellisesti, jotta ikäihmiset omaksuisivat tuen käytön. Nyt ikäryhmästä vain noin 12 prosenttia käyttää kotitalousvähennystä, siksi palveluja ja tukea pitäisi aktiivisesti markkinoida. Kotitaloustuen osalta pitää myös ratkaista, kuinka kustannukset mahdollisesti jaetaan valtion ja kuntien kesken. Lisäksi on päätettävä, kuinka tuki annetaan pienituloisille palvelujen ostoa varten hallinnollisesti kevyellä tavalla.

1 Kotitalousvähennysreformin lähtökohtia

SELVITYKSEN TAVOITTEENA on kuvata ja arvioida Sitran ehdottaman kotitalousvähennysreformin taloudellisia vaikutuksia. Kotitalousvähennysreformi on suunnattu 75 vuotta täyttäneille. Ehdotetussa mallissa tälle ikäryhmälle suunnatun kotitalouspalvelutyön verovähennysoikeutta kasvatettaisiin 70 prosenttiin. Lisäksi palvelujen ostoon annettaisiin enintään 1 200 euroa vuodessa tukea niille, joiden verot eivät riitä vähennyksen tekemiseen.

Kotitaloustukimalli on tarkoitettu sekä korvaamaan että täydentämään 75 vuotta täyttäneille nykyisin käytössä olevia tuki- ja palvelumuotoja. Mallin etuna on, että avustusta tai palvelupakettia ei myönnetä kaavamaisesti henkilön puolesta, vaan *henkilöt itse päättävät* tuen ehtojen puitteissa, *mitä, minkälaisia ja milloin he palveluja saavat*. Ehdotettu malli lisää kotitalousvähennysjärjestelmän hyötyvaikutuksia ja oikeudenmukaisuutta siksi, että *myös pienituloiset pystyvät hyödyntämään uudentyypistä kotitalousvähennystä* – toisin kuin nykyisessä järjestelmässä.

Tällä vaalikaudella on erityisen tärkeää keksiä keinoja, joilla hillitään ikääntyville suunnattujen julkisten palvelujen kustannuskehitystä. Eläkeläisten määrä ja väestöosuus tulevat seuraavan kahden vuosikymmenen aikana kasvamaan ja julkiset palvelumenot ovat korkeimmat juuri tälle väestöryhmälle. Toisaalta tiedetään, että tämän väestöosan keskimääräinen tulotaso kasvaa, ja se kasvaa vuosittain vauhdikkaammin kuin heidän määränsä. Siten myös vanhusväestön mahdollisuudet vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa paranevat.

Vaikka Suomen talous lähtisi lähivuosina nykyistä nopeampaan kasvuun, meillä tulee siitä huolimatta olemaan suuria vaikeuksia tarjota edes nykyisen tasoisia julkisia hyvinvointipalveluja. Nimittäin talouskasvun myötä myös erityisesti työvoimavaltaiten palvelujen kustannukset nousevat (*Baumolin tauti*) samalla, kun taloudellisesti paremmin toimeentuleva väestö myös vaatii parempia palveluja (*Wagnerin laki*). Vain alentamalla julkisiin palveluihin kohdistuvaa tarvetta ja kysyntää voidaan säilyttää edes nykytasoiset julkiset hyvinvointipalvelut vanhusväestölle.

Tässä selvityksessä tarkastellaan tuoreimman yksilöaineiston avulla 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmää ja heidän ostovoimaansa. Tarkastelun kohteena ovat Sitran ehdottaman kohdennetun kotitaloustukimallin vaikutukset julkiseen talouteen ja ehdotetun tukimuodon vaikutus eri tuloluokkien ostovoimaan. Tarkastelut tehdään sekä esimerkkilaskelmina eri tuloryhmissä että väestöpohjaisina laskelmina koko ikäluokalle järjestelmän hyödyntämistä tehdyillä oletuksilla. Aikaisempia aiheeseen liittyviä selvityksiä ovat tehneet VATT (*Kotitalousvähennys pienitu-*

loisen eläkeläisen näkökulmasta, 2014) ja KPMG (*Palvelutorin ja Sitran ehdottaman kotitalousvähennysjärjestelmän yhteiskunnalliset vaikutukset*, 2015). Samaa teemaa käsiteltiin myös vastikään julkaistussa *”Yhteistä ja yksityistä varautumista – vanhusten hoivan tulevaisuus”* -raportissa (2015), jossa muun muassa ehdotettiin Ruotsin mallin mukaista kotitalousvähennysjärjestelmää.

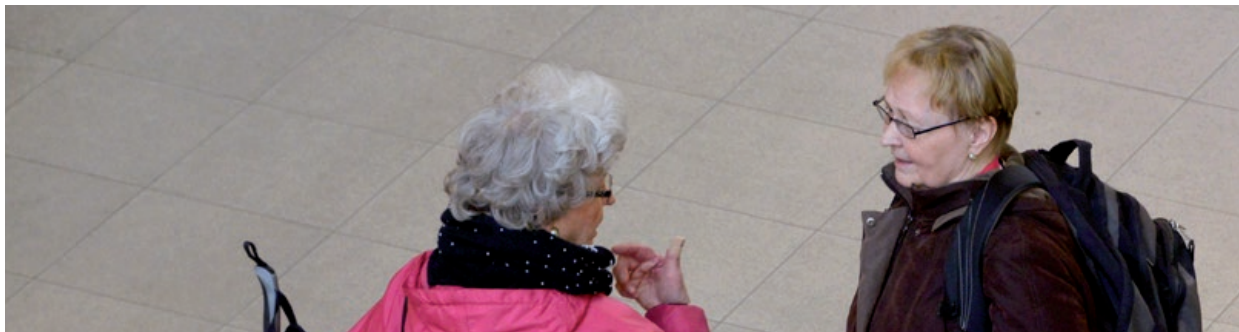
Tarkastelun kohderyhmänä ovat 75 vuotta täyttäneet henkilöt ja heidän puolisonsa. Tähän väestöosaan kuuluu yli puoli miljoonaa ihmistä. Tutkimuksessa käytettävät tiedot väestöryhmästä saadaan Tilastokeskuksen kokoaamista yksilötason tiedoista. Tilastokeskus on tehnyt tätä tutkimusta varten luokitukset väestöosan tuloista, koulutustasosta, asuinkunnasta, asumismuodosta sekä kotitalousvähennyksen käytöstä. Tilastokeskus on laskenut myös kotitalousvähennysjärjestelmän vaikutusarviot veronsaajille ja kotitalouksille SISU-mikrosimulointimalliin rakentamallaan laskentamoduulilla.

KPMG:n selvityksen (2015) mukaan Sitran ehdottama malli on vaikutuksiltaan kustannusneutraali kotitalousvähennysjärjestelmän kokonaisuudessa, kun otetaan huomioon myös alle 75-vuotiaiden kotitalousvähennyksen käyttö nykyäänöillä. Kotitalousvähennysjärjestelmä tuottaa varovaistenkin oletusten mukaan verotuloja vähintään yhtä paljon kuin verotuki nykymuotoisena ja korotettuna ikäihmisille lisäävät julkisia menoja. Koska tuki annetaan vain toteutuneista palveluostoista, kysyntä konkretisoituu markkinatoiminnaksi heti. Uudistuksessa on tärkeää, että tuki suunnataan myös pienituloisille, vaikka myös parempituloisten verotukea kasvatetaan.

Mallin välilliset ja kerrannaisvaikutukset tuottaisivat KPMG:n selvityksen (2015) mukaan myönteisiä vaikutuksia yrittäjyyteen ja työllisyyteen sekä alentaisivat kuntien palvelumenoja. Useimmissa tapauksissa korotettu tuki pienentää vanhusten omia kustannuksia heidän tarvitsemistaan palveluista. Kuntien vanhuspalveluissa on jo pitkään vallinnut ylikysyntätilanne, jota voitaisiin helpottaa vanhusten omia kotitalouspalveluostoja subventoimalla. Hyötyvaikutuksia talouteen saadaan myös siitä, ettei omaisten tarvitse vähentää omaa työmarkkinapanostaan, kun markkinoilta ostettavien palvelujen hyödyntämismahdollisuuksia parannetaan.

Tässä selvityksessä esitetyt laskelmat on tehty vuoden 2016 ennustetulla tulo- ja väestötasolla. Laskelmia voidaan soveltaa suoraan esimerkiksi tulevan hallituksen toimintasuunnitelman toimenpiteeksi.

2 Sitran ehdottama kotitalousvähennysmalli

KOTITALOUSVÄHENNYKSEN IDEANA on vähentää markkinoilla tehtävän työn verotuksen aiheuttamia vääristymiä. Työn (ja muiden tulojen ja hyödykkeiden) verottaminen vaikuttaa kotitalouden päätöksiin. Koska työmarkkinoilla tehtyä työtä verotetaan, mutta vapaa-aikaa, itse tehtyä kotitaloustyötä tai pimeästi tehtyä työtä ei veroteta, verotus ohjaa tekemään itse enemmän kotitaloustyötä kuin yhteiskunnallisesti olisi tehokasta. Verotuksen aiheuttaman vääristymän vuoksi kotitaloudet ostavat vähemmän sellaisia tuotteita, jotka voidaan korvata omalla työllä (tai hankkia verottomasti) siitäkin huolimatta, että ne tuotettaisiin markkinoilla paljon tehokkaammin.

Kotitalousvähennyksen nykymalli

Kotitalousvähennys otettiin Suomessa käyttöön muutaman vuoden kokeilun jälkeen vuoden 2001 alusta. Vähennyksen enimmäismäärää, korvausastetta sekä sovellusalueetta on muuteltu vuosien kuluessa. Kotitalousvähennystä saa palveluostoista, jotka aiheutuvat kotitaloudessa tuotettujen palvelujen työ kustannuksista. Vähennykseen oikeuttavaa työtä ovat kotitalous-, hoiva- ja hoitotyö sekä verovelvollisen asunnon ja vapaa-ajan asunnon kunnossapito- ja perusparannustyö. Vähennykseen oikeuttava työ on sellaista, jota tehdään yleisesti kodin sekä siellä asuvien henkilöiden hyväksi. Tällainen työ on esimerkiksi auttamista henkilökohtaisissa toiminnaissa, kuten peseytymisessä, pukemisessa ja ulkoilussa. Se kattaa myös avustamisen henkilökohtaisessa asioinnissa hoiva- ja hoitotyön yhteydessä, ja avustaminen voi liittyä esimerkiksi kaupassa, pankissa ja apteekissa käymiseen. Verohallinnon Internet-sivustolla on tarkempi kuvaus kotitalousvähennykseen oikeuttavista palveluista (www.vero.fi).

Kotitalousvähennys korvaa 45 prosenttia ennakkooperaatiorekisteriin merkityltä yritykseltä ostettujen palvelujen

työkustannuksesta aina 2 400 euroon saakka vuodessa. Vähennyksen kalenterivuosi-kohtainen omavastuu verovelvolliselle on 100 euroa. Palvelun voi hankkia myös palkkaamalla työntekijän työsuhteeseen. Tällöin kotitalousvähennyksenä saa vähentää 15 prosenttia maksetusta palkasta sekä palkkaan liittyvät työnantajan sivukulut. Kotitalousvähennys on kalenterivuosi-kohtainen, ja se vähennetään ansio- ja pääomatulojen verosta. Jos henkilön verot eivät riitä vähennyksen tekemiseen, käyttämättä jäänyttä osaa ei hyvitetä vähennyksestä eikä sitä voida siirtää seuraaville vuosille (puolisolle kylläkin).

Nykyjärjestelmässä verosta tehtävää kotitalousvähennystä voi hyödyntää vain silloin, jos henkilö maksaa tuloistaan veroa vähintään sen verran kuin hän olisi oikeutettu saamaan verovähennystä ostamistaan palveluista. Esimerkiksi veronalaista ansiotuloa eläkeläisellä pitäisi olla noin 20 000 euroa vuodessa (kunnallis- ja kirkollisveroprosentista riippuen), jotta hän pystyy hyödyntämään kotitalousvähennyksen täyden määrän (2 400 euroa). Jos eläkeläisen veronalaiset ansiotulot jäävät alle 11 500 euron vuodessa, tuloista ei makseta lainkaan ansiotuloveroa, jolloin myöskään kotitalousvähennyksestä ei ole henkilölle mitään hyötyä. Eläkeläisten keskimääräiset tulot ovat noin 17 000 euroa vuodessa. Iäkkäämpien eläkeläisten, 75 vuotta täyttäneiden, ryhmässä keskimääräinen eläke on noin 15 000 euroa. Alle 11 500 euron eläkettä saa yli 30 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Toisin sanoen noin 150 000 henkilöä koko ikäryhmästä ei voi hyödyntää laisinkaan nyky-muotoista kotitalousvähennystä.

Ruotsin malli

Ruotsin kotitalousvähennysmallissa ei ole lähtökohtaisesti samaa ongelmaa. Ruotsissa verotuki lasketaan valmiiksi palveluntuottajalle (50 prosenttia työn osuudesta).

Palvelun ostaja puolestaan saa verotuen maksamiensa verojen määrästä riippumatta ja saa lisäksi alennuksen hyväkseen heti eikä vasta verotuksen valmistuttua. Työkustannuksista puolet siis hyvitetään suoraan palveluja myyville yrityksille – ei palvelun ostajille. Kotitalousvähennyksen enimmäismäärä on 50 000 kruunua palvelujen ostajalle vuodessa.

Ruotsissa mallin ongelmiksi ovat muodostuneet sekä palvelujen hintojen nousu että yritysten vilpillisesti liikaa ilmoittamat hyvitysvaatimukset. Häkkinen Skans (2010) on kuvannut selvityksessään Ruotsin ROT- ja RUT-malleja¹ ja niiden käyttöä. Ruotsin hallitus pohtii parhaillaan kotitalousvähennyksen rajaamista.

Sitran malli täydentäisi sekä korvaisi nykyisiä tuki- ja palvelumuotoja

Sitran ehdottaman mallin ajatuksena on, että kaikilla 75 vuotta täyttäneillä olisi tuloista riippumatta mahdollisuus hyödyntää kotitalousvähennysjärjestelmää, kun he ostavat kotitalouspalveluja. Kotitalousvähennys olisi pienituloisille suoran tuen ja verohuojennuksen yhdistelmä. Jos maksetut verot ovat vähennykseen oikeuttavaa summaa pienemmät, vähentämättä jääneen osan verovähennyksestä saisi suorana tukena. Tällöin kyseessä olisi rahallisella tuella täydennetty kotitalousvähennysmalli.

Tukijärjestelmä olisi hallinnollisesti erillään verotuksesta. Tuen hallinnoinnista voisi vastata esimerkiksi Kela, ja tuen rahoittajina voisivat olla kunnat ja/tai valtio. Lisäksi tarvittaisiin toimija, joka opastaisi vanhuksia hyödyntämään kotitalouspalveluja ja joka yhdistäisi palveluntuottajat sekä asiakkaat. Toimija myös kokoaisi yhteen tarjolla olevat palvelut, jotta palvelujen ostaminen ja tuen saaminen olisi käyttäjälle mahdollisimman helppoa ja luotettavaa.

Sitran esittämä kotitaloustukimalli on muokattu nyky-malli, jossa on korotettu kotitalousvähennysprosentti 75 vuotta täyttäneille. Se olisi 70 prosenttia ilman 100 euron omavastuuta. Kotitaloustukimalliin liitetään rahamääräinen tuki, jos henkilön maksamat tuloverot eivät riitä kattamaan ostetun palvelun verohyvityksenä tuettua osaa työkustannuksista. Tuen saamisen edellytyksenä on, että verovähennyksenä saatava tuki on ensin hyödynnetty kokonaan. Verovähennys kattaa 70 prosenttia työkustannuksesta, joten itse rahoitettava osuus on 30 prosenttia. Rahamääräinen tuki on enintään 1 200 euroa vuodessa verotuen kanssa yhteen laskettuna. Suoran tuen määrä riippuu henkilön maksamasta tuloverojen yhteismäärästä sekä ostettujen

palvelujen työkustannusten määrästä. Verovähennyksenä saatu tuki olisi enintään 2 400 euroa, kuten nykyjärjestelmässäkin. Sitran mallin perusajatus on kuvattu kattavasti ja havainnollistavien esimerkein myös KPMG:n (2015) selvityksessä.

Taulukossa 1 esitetään kotitalousvähennyksen ja -tuen määräytyminen esimerkkilaskelmana eläkkeen eri tasoilla. Laskelmassa oletetaan, että henkilöllä ei ole muita tuloja, joista hän maksaisi veroa. Mallin lähtökohtana on, että maksetut verot hyödynnetään ensin täysimääräisesti, ennen kuin henkilö on oikeutettu tukeen. Verotuksena saa 70 prosenttia työkustannuksista, jolloin verovähennyksestä kertyy aina omarahoitusosuutta (30 prosenttia kustannuksista). Tuessa ei ole omarahoitusosuutta, mutta sitä voi saada vain 1 200 euroa, kun verovähennystä voi saada enimmillään 2 400 euroa.

Sitran ehdottama tukimalli lisäisi kotitalousvähennysjärjestelmän oikeudenmukaisuutta, koska verotettavien tulojen vähäisyys ei olisi esteenä hyödyn saamiselle. Perusajatuksena on, että kaikki 75 vuotta täyttäneet voisivat ostaa tarvitsemiaan kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvia palveluja.

Sitran mallissa kotitalousvähennykseen oikeuttava osuus työkustannuksista olisi nykyistä korkeampi. Tällöin kotitalouspalvelun hinta palvelun ostajalle alenee efektiivisesti korotuksen verran (noin 45 prosenttia), koska kotitalousvähennys on verosta tehtävä vähennys. Muutoksesta hyötyisivät siten myös hyvätuloiset eläkeläiset. He saisivat aikaisempaa korkeamman osuuden verohyvityksenä ja pystyisivät entistä useammin hyödyntämään verotukea maksimimäärään saakka. Maksimaalinen verotuki saavutettaisiin jo noin 3 430 euron palveluostoilla, ja tätä suuremmilla palveluostoilla aina 5 433 euroon saakka hyöty olisi nykyjärjestelmää suurempi.

Kotitalousvähennysjärjestelmän kustannukset kasvaisivat sekä tukiosuuden että korvausprosentin korotuksen vuoksi. KPMG:n selvityksen (2015) mukaan kotitalousvähennysjärjestelmä olisi kuitenkin kustannusneutraali koko talouden tasolla. Kotitalousvähennysmallin parametrit on määritelty siten, etteivät järjestelmän kustannukset julkiselle sektorille kokonaisuutena ylittäisi palvelujen myynnistä saatavia verotuottoja. Vaikka korkeampi subventiotaso nostaa järjestelmän kustannuksia, kotitalouspalvelujen myynti tuottaa verotuloja sen verran, että myös lisäkustannukset voidaan kattaa, kun otetaan huomioon myös alle 75-vuotiaiden kotitalouspalvelujen

1 ROT on lyhenne sanoista Reparation och underhåll, Ombyggnad, Tillbyggnad eli suomeksi korjaus ja kunnossapito, perusparannus ja lisärakentaminen. RUT on lyhenne sanoista Rengöring, Underhåll, Tvätt eli suomeksi puhdistaminen, huolenpito ja pesu.

Taulukko 1. Sitran kotitaloustukimallin mukaan määrittyvä tuki ja verovähennys vuosieläkkeen eri tasoilla (ansiotulo €/vuosi), kun kotitalousvähennysprosentti on 70 ja tuen enimmäismäärä 1 200 euroa eikä verotuessa ole oma-vastuuosuutta.

Ansiotulo	Maksetut verot	Ostojen määrä	Kotitalousvähennys	Itse maksettu (verotuki + oma osuus)	Itse rahoitettava osuus kustannuksesta	Kotitaloustuki
alle 11 500	-	1 200	-	-	-	1 200
11 800	50	1 200	50	71	21	1 129
12 200	100	1 200	100	143	43	1 057
13 200	200	1 200	200	286	86	914
14 100	300	1 200	300	429	129	771
14 800	400	1 200	400	571	171	629
15 300	500	1 200	500	714	214	486
15 800	600	1 200	600	857	257	343
16 400	700	1 200	700	1 000	300	200
16 900	800	1 200	800	1 143	343	57
17 400	900	1 286	900	1 286	386	-
17 900	1 000	1 429	1 000	1 429	429	-
18 400	1 100	1 571	1 100	1 571	471	-
18 800	1 200	1 714	1 200	1 714	514	-

kysyntä (joille tuen ehdot pysyvät nykyisellään). Palveluostojen lisääntyminen tuottaa sekä välittömiä että kerrannaisvaikutuksia verotuloihin ja työllisyyteen, joita on seikkaperäisesti kuvattu KPMG:n selvityksessä.

Ehdotettu kotitaloustukimalli täydentäisi sekä korvaisi nykyisiä tuki- ja palvelumuotoja. Tukimalli poikkeaa esimerkiksi *palvelusetelistä* siten, että kotitalouspalvelun sisältöä ei rajattaisi palvelusetelin tavoin. Sen sijaan kotitalousvähennyksen piiriin kuuluisivat kaikki kotitaloudessa tehtävät palvelut, kuten nykyisissä kotitalousvähennyksen saamishedoissa. Kotitaloustukimallissa ei olisi kunnan tarveharkintaa, vaan jokainen saisi hankkia palveluita tarpeidensa mukaan. Palvelusetelit sitä vastoin on tarkoitettu korvaamaan vain niitä palveluja, joita kunta tai kuntayhtymä on laissa velvoitettu asukkaalleen järjestämään. Palveluseteliä ei voi käyttää muihin palveluihin, eikä kuntalainen aina edes saa mahdollisuutta valita tätä palvelutukea. Käyttäjän näkökulmasta valinnanvapaus on siten hyvin rajallinen.

Kotitaloustukimalli poikkeaisi myös kunnalta erikseen anottavista *korjausavustuksista* siten, että tuen saisi nopeasti ilman rajoittavia ehtoja ja tapauskohtaista harkintaa. Kunnan myöntämän korjausavustuksen saaminen sen sijaan edellyttää, että asunnossa asutaan pysyvästi ja asuk-

kaista ainakin yksi henkilö on vähintään 65-vuotias tai vammaainen. Ehtoihin kuuluu myös, että ruokakunnan tulot eivät saa ylittää asetettuja tuloarvoja. Avustuksen määrä on enintään 40 prosenttia hyväksyttävistä korjauskustannuksista tai 70 prosenttia, jos vanhus joutuisi muuttamaan pysyvästi pois asunnosta liikkumisesteiden vuoksi tai siksi, ettei asunnossa voida antaa hänen tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Jos kunta on myöntänyt korjausavustusta, asuntoa on käytettävä vanhusten tai vammaisten asuntona vähintään viisi vuotta avustuksen myöntämisen jälkeen.

Kotitaloustukimalli täydentäisi myös kunnan vastuulla olevaa *omaishoidontukijärjestelmää*. Kotitaloustyöhön annettu tuki voisi antaa lisätukea omaishoidon piiriin kuuluville kotitalouksille. Tuki tarjoaa helpotusta omaishoitajan työtaakkaan ja lisää siten hoidettavan kotona asumisen mahdollisuuksia. Koska tuki on henkilökohtainen, etua voisivat hyödyntää sekä omaishoitaja että hoidettava (ikärajan ylittyessä).

Mallin hyötyvaikutusten toteutuminen edellyttäisi palveluja tarvitsevilta nykyistä enemmän oma-aloitteisuutta. Samalla se toisi tehokkuutta, kun kotitalouteen ostetut palvelut kohdentuisivat halutulla tavalla ja palveluja tarvitsevat kontrolloisivat itse kustannuksia. Palvelujen

ostaja itse valvoisi myös palvelujen laatua jokaisessa palvelutapahtumassa erikseen, eikä ostaja joudu sitoutumaan yhteen palveluntuottajaan. Palvelujen kasvava kysyntä monipuolistaisi myös palvelutarjontaa, synnyttäisi lisää työpaikkoja ja kohentaisi paikallistaloutta.

Mallista hyötyisivät

- **palvelun ostajat**, jotka saisivat tukea nykyjärjestelmään verrattuna enemmän ja juuri niihin vähennyksen piiriin kuuluviin palveluihin, joilla he haluavat parantaa hyvinvointiaan
- **kunnat**, jos kotitalouspalvelujen lisääntynyt käyttö vähentää kuntien vanhuspalvelujen kysyntää ja siirtää tai vähentää laitoshoidon tarvetta
- **palveluja myyvät yritykset ja ammattilaiset**, jotka saavat enemmän työtillaisuuksia ja pystyvät myös työllistämään lisää työvoimaa
- **vanhusten omaiset ja lähipiiri**, joiden apua voidaan tuen avulla ulkoistaa markkinoille (vähentämättä tai keskeyttämättä omaa työtä)
- **valtio ja muut veronsaajat**, jotka saisivat lisää verotuloja työllisyyden, palvelutuotannon ja väli-tuotekysynnän kasvaessa samalla, kun työttömyydestä aiheutuvat menot vähenevät.

Mitä enemmän vanhusväestö hyödyntäisi ehdotettua tukijärjestelmää toimintakykyään kohentaakseen, sitä kustannustehokkaampi malli on: palvelutarve on tutkimusten mukaan suurin juuri pienituloisimmassa osassa vanhusväestöstä (THL, 2014), ja laitoshoidon ennaltaehkäisy tai sen siirtyminen hillitsisivät juuri kaikkein eniten kustannuksia.

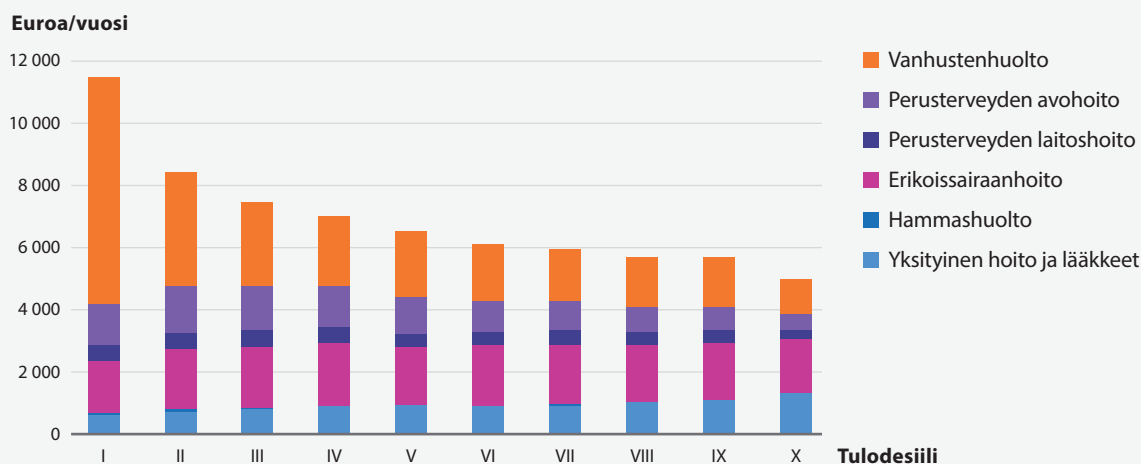
Kuviossa 1 esitetään vanhusväestön sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttö tuloluokittain palvelun tuotantokustannuksilla mitattuna. Yksityisiä terveydenhuolto- ja lääkekustannuksia lukuun ottamatta keskimääräinen henkilöä kohti laskettu palvelujen käyttö on suurempaa alimmissa tuloluokissa.

Myös ne, jotka jo ovat kuntien vanhuspalvelujen asiakkaina, voisivat hyötyä kotitaloudesta. He voisivat saada nykyistä monipuolisempia palveluja, jotka vastaisivat paremmin heidän tarpeisiinsa. Kotitaloudestuen hyödyntäminen olisi monissa tapauksissa myös edullisempi vaihtoehto palvelun saajalle.

Taulukossa 2 esitetään kunnan järjestämän kotihoidon käyttäjämaksut kuukaudessa, mitkä määräytyvät henkilön tulotason mukaan² (laissa määritellyt enimmäistasot). Kunnan tarjoaman palvelun yksikköhinnat ovat sitä matalammat, mitä pienituloisempi henkilö on ja mitä enemmän tukipalveluja kuukaudessa annetaan. Kotitaloudestuen avulla ostettu palvelu voi kuitenkin monissa tapauksissa tulla asiakkaalle edullisemmaksi.

Kuvio 1. Vanhusväestön sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen keskimääräinen käyttö tuloluokittain palvelujen tuotantokustannuksilla mitattuna.

Lähde: Pylkkänen & Sallila (2011).

² Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuasetuksen 3 §:n 1 momentin mukaan jatkuvasta ja säännöllisestä kotipalvelusta ja kotisairaanhoitosta voidaan periä kuukausimaksu, joka määräytyy palvelun laadun ja määrän, palvelun käyttäjän maksukykyyn sekä perheen koon mukaan.

Taulukko 2. Kunnan kotihoidon käyttäjämaksut kuukaudessa henkilön tulotason mukaan (asetuksella määritelty enimmäistaso) ja palvelutuntimäärään suhteutettuna.

Tulotaso, €/kk	Asiakas- maksut, €/kk	Tuntia					
		4	6	8	10	12	14
1 000	152,95	38	25	19	15	13	11
1 200	222,95	56	37	28	22	19	16
1 400	292,95	73	49	37	29	24	21
1 600	362,95	91	60	45	36	30	26
1 800	432,95	108	72	54	43	36	31
2 000	502,95	126	84	63	50	42	36
2 200	572,95	143	95	72	57	48	41
2 400	642,95	161	107	80	64	54	46
2 600	712,95	178	119	89	71	59	51
2 800	782,95	196	130	98	78	65	56

Esimerkiksi jos palvelutyön markkinahinta on 35 euroa tunnilta, palvelun kustannus asiakkaalle on 10,5 euroa 70 prosentin kotitalousvähennyksellä. Ne, jotka voivat hyödyntää kotitalousvähennystä enimmäismäärään saakka, voivat ostaa palveluja yhteensä 98 tuntia vuoden aikana ja maksavat siitä noin 1 030 euroa (kuukaudessa 8 tuntia 86 eurolla). Vastaava määrä kunnallisia vanhuspalveluja maksaisi noin 3 500 euroa vuodessa henkilölle, jonka eläke on 1 400 euroa kuukaudessa. Kaikkein pienituloisimpien, jotka eivät maksa veroja, olisi kotitaloustuen avulla mahdollisuus ostaa palveluja yhteensä 34 tuntia vuoden aikana (2,9 tuntia kuukaudessa täydellä tuella).

Taulukon 3 esimerkitapauksissa on laskettu kuukausieläkkeen perusteella, kuinka paljon kotitalouspalveluja voisi ostaa hyödyntämällä maksimaalisesti verotukea ja kotitaloustukea ja kuinka paljon palvelun tuntihinta olisi ostajalle itselleen, kun palvelun markkinahinta on 35 euroa tunnilta. Itse maksettu osuus palvelun tuntihinnasta on sitä pienempi, mitä pienemmät eläkeläisen tulot ovat. Toisaalta täysimääräisesti subventoituja palveluja pienituloinen voi ostaa vain rajallisen määrän. Mitä enemmän kotitalousvähennystä pystyy hyödyntämään, sitä enemmän voi ostaa

palveluja tuetulla hinnalla. Kuitenkin jo noin 1 400 euron kuukausieläkkeellä pystyy hyödyntämään täyden määrän kotitalousvähennystä. Tällöin palvelun tuntihinta olisi 10,5 euroa ja palveluja voisi tällä hinnalla ostaa lähes 100 tuntia.

Taulukossa 3 on laskettu suurempituloisten eläkeläisten maksimaalinen kotitalouspalvelujen käyttö siten, että palvelujen tuntimäärä olisi samalla tasolla kuin nykyjärjestelmän kotitalousvähennyksen enimmäismäärä 45 prosentin korvaustasolla. Tässä tapauksessa palveluja voisi ostaa vuoden aikana 155 tuntia (ostot yhteensä 5 433 euroa).

Pelkästään kansaneläkettä tai takuueläkettä saavat ikäihmiset olisivat oikeutettuja täysimääräiseen kotitaloustukeen, jolla he voisivat hankkia taulukon 3 esimerkkilaskelman mukaan yhteensä 34 tuntia kotitaloudessa tehtävää työtä. Yksin asuvat naiset ovat tässä tuloryhmässä enemmistöä. Alle 10 000 euroa ansaitsevien eläkeläisten ryhmässä on 82 prosenttia naisia.

Kuntien vanhustenhuollon asiakkaista enemmistö on naisia. Kuviossa 2 esitetään vanhustenhuollon palvelujen jakautuma tuloluokittain ja sukupuolen mukaan. Miehet käyttävät palveluita melko tasaisesti kaikissa tuloluokissa. Naisten palvelujen käyttö sen sijaan jakautuu varsin

Mitä enemmän kotitalousvähennystä pystyy hyödyntämään, sitä enemmän voi ostaa palveluja.

Taulukko 3. Kotitalouspalvelujen efektiivinen hinta palvelun ostajalle, kun kotitaloustukea ja -vähennystä hyödynnetään täysimääräisesti eri tulotasoilla ja tuen enimmäistaso on 1 200 euroa, vähennyksen enimmäistaso 2 400 euroa ja palvelun markkinahinta 35 euroa tunnilta.

Eläke, € / kk	Maksetut tuloverot, €	Palveluostot, €	Itse maksetut, €	Tunteja yhteensä	Tuntia, kk	Tuntihinta itselle, €
750	-	1 200	-	34	2,86	0,00
1 000	385	1 365	165	39	3,25	4,23
1 100	880	1 577	377	45	3,75	8,37
1 200	1 377	1 967	590	56	4,68	10,50
1 300	1 874	2 677	803	76	6,37	10,50
1 400	2 370	3 386	1 016	97	8,06	10,50
1 500	2 866	4 464	1 598	128	10,63	12,53
1 600	3 362	5 433	2 131	155	12,94	13,73

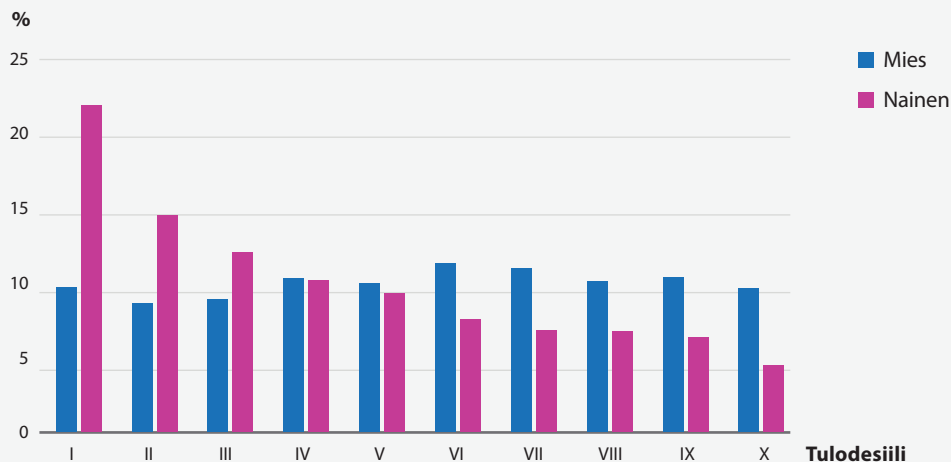
progressiivisesti, eli mitä alempaan tuloluokkaan henkilö kuuluu, sitä suurempi on keskimääräinen palvelukäyttö. Alimpaan desiliiniin kuuluvat saavat keskimäärin viisi kertaa enemmän vanhuspalveluja tuotantokustannuksilla mitattuna kuin ylimpään desiliiniin kuuluvat. On siis sitäkin tärkeämpää, että yksin asuvat pystyisivät pienistä tuloistaan huolimatta hyödyntämään kotitaloustukea. Muutoin he

joutuvat apua tarvitessaan turvautumaan kunnan palveluihin, koska heillä ei välttämättä ole taloudellisesti muita mahdollisuuksia.

Taulukoissa 4a ja 4b on laskettu henkilön eläkkeen mukaiset kotitalouspalveluiden efektiiviset hinnat kotitaloustuen ja -vähennyksen avulla hankittuna siten, että niitä voidaan verrata taulukon 2 kunnallisen palvelun

Kuvio 2. Vanhustenhuollon palvelujen jakautuminen tulodesiileittäin sukupuolen mukaan tuotantokustannuksilla mitattuna. Tuloluokkaa kohti on laskettu keskimääräisen palvelukustannuksen osuus koko ryhmän kustannuksista.

Lähde: Pylkkänen & Sallila (2011).

asiaksmaksuihin. Sekä kotitaloustuki että kotitalousvähennys otetaan huomioon laskelmassa täysimääräisinä ja hinta on laskettu tukien ylittävältä osalta markkinahinnan mukaisena (tämän luvun esimerkeissä 35 euroa/tunti). Kotitalousvähennys alentaa merkittävästi efektiivistä hintaa palvelun ostajalle erityisesti vähemmän palvelua tarvitsevilla. Sen vuoksi ehdotetussa mallissa korostuu saadun tuen ennalta ehkäisevä merkitys. Kunnan tarjoama palvelu tulee kotitalousvähennysjärjestelmää edullisemmaksi yleensä vain silloin, kun henkilö tarvitsee palvelua monta tuntia kuukaudessa ja kun henkilön kuukausieläke on pieni.

Taulukoita 2 ja 4a vertailemalla nähdään, että esimerkiksi 1 200 euroa eläkettä kuukaudessa saava voisi saada

halvemmalla 10 tuntia kotitalouspalveluja kuukaudessa (197 euroa kuukaudessa) ostamalla niitä itse kuin saamalla niitä kunnallisesta palvelusta, jossa hän maksaisi palvelusta 222,95 euroa kuukaudessa tuntimäärästä riippumatta. Taulukoita 2 ja 4b vertailemalla nähdään suoraan, mikä on palvelun efektiivinen tuntihinta kunnan palveluissa ja kotitalousvähennyksen avulla hankittuna. Sama esimerkki efektiivistä tuntihintaa vertailemalla: jos henkilö tarvitsee palvelua 10 tuntia (20 euroa tunti) tai vähemmän kuukaudessa, tulee kotitaloustyö subventoidusti markkinoilta ostettuna henkilölle halvemmaksi kuin kunnallinen palvelu (22 euroa tunti).

Taulukko 4a. Palvelun efektiivinen hinta kuukaudessa eläkeläisille eri tulotasoilla palvelutarpeen tuntimäärän mukaan laskettuna, kun ostoissa hyödynnetään maksimaalisesti kotitaloustukea ja -vähennystä.

Laskelmassa on oletettu, että palvelun markkinahinta on 35 euroa tunti.

Eläke €/kk	Tuki/ vähennys €/v	Palvelutarve tuntia/kuukausi					
		4	6	8	10	12	14
750	1 200	40	110	180	250	320	390
1 000	1 200	30	100	170	240	310	380
1 100	1 200	17	87	157	227	297	367
1 200	1 377	10	57	127	197	267	337
1 300	1 874	10	10	67	137	207	277
1 400	2 400	11	11	11	78	148	218
1 500	2 400	13	13	13	13	61	131
1 600	2 400	14	14	14	14	14	51

Taulukko 4b. Palvelun efektiivinen tuntihinta eläkeläisille eri tulotasoilla palvelutarpeen tuntimäärän mukaan laskettuna, kun ostoissa hyödynnetään maksimaalisesti kotitaloustukea ja -vähennystä.

Laskelmassa on oletettu, että palvelun markkinahinta on 35 euroa tunti.

Eläke €/kk	Tuki/ vähennys	Tuntia kuukaudessa, hinta €/tunti					
		4	6	8	10	12	14
750	1 200	10	18	23	25	27	28
1 000	1 200	8	17	21	24	26	27
1 100	1 200	4	14	20	23	25	26
1 200	1 377	3	9	16	20	22	24
1 300	1 874	3	2	8	14	17	20
1 400	2 400	3	2	1	8	12	16
1 500	2 400	3	2	2	1	5	9
1 600	2 400	3	2	2	1	1	4

3 Kohderyhmän kuvaus

SEURAAVASSA TARKASTELLAAN 75 vuotta täyttäneiden henkilöiden joukkoa tulotason, asuinkunnan, koulutustason ynnä muiden ryhmää luonnehtivien ominaisuuksien mukaan. Tilastokeskus on tehnyt tilastoinnit ja niissä on käytetty tuoreinta saatavilla olevaa yksilöaineistoa.

Aineiston perusjoukon muodostavat vuoden 2013 aikana 72 vuotta täyttävät ja sitä vanhemmat Suomessa elossa sekä rekisterissä olevat henkilöt. Perusjoukko on muodostettu Tilastokeskuksen henkilötietovaraston perusteella. Perusjoukkoon on liitetty myös vuonna 1941 ja sitä ennen syntyneiden henkilöiden puoliset riippumatta puolison iästä. Perusjoukossa on 662 820 havaintoa, joista nuorempia kuin 72-vuotiaita on 53 492 henkilöä (8,1 prosenttia).

Perusjoukon henkilöistä on koottu yhden ja kahden hengen kotitaloudet. Taulukossa 5 on esitetty yksin asuvien ja pariskuntien lukumäärät alkuperäisessä aineistossa. Yksin asuvia henkilöitä on lähes kaksinkertainen määrä pariskuntiin verrattuna. Kotitalouksia on yhteensä lähes puoli miljoonaa.

Taulukko 5. Ennen vuotta 1942 syntyneet henkilöt ja heidän puolisonsa tutkimusaineistossa.

Lähde: Tilastokeskus.

Asutokunnan koko, henkilöä taloudessa	Havaintoa
1	331 852
2	165 484
Yhteensä	497 336

Koulutustaso on luokiteltu kolmeen eri asteeseen. Enemmistö, 61,5 prosenttia, perusjoukon henkilöistä on suorittanut vain perustason koulutuksen. Keskiasteen koulutus on 21,5 prosentilla ikäryhmästä ja korkea-asteen koulutus 17 prosentilla. Koulutusasteella on merkitystä, kun arvioidaan kuolleisuuden todennäköisyyttä. Kuolleisuus on suurinta kouluttamattomien joukossa tai perusasteen koulutuksen saaneilla miehillä ja pienintä korkeasti koulutetuilla naisilla.

Perusjoukko siirretään ajassa vuoteen 2016 siten, että tilastoaineisto vastaisi mahdollisimman hyvin 75 vuotta täyttäneitä väestönosaa neljän vuoden kuluttua. Toisin sanoen perusjoukon demografia ja tulokehitys vastaavat ennusteiden mukaista kehitystä väestössä.

Koska ikääntyneiden kuolleisuus on väestöryhmistä korkein, otetaan se huomioon aineiston ajantasaistuksessa. Perusjoukolle lasketaan kuolleisuus sukupuolen, 1-vuotiskäyryhmien ja koulutustason mukaan. Kuolleisuuden laskemiseen käytetään väestötilastojen vuoden 2013 tietoja kuolleista sekä vuoden 2012 väestöstä ikäryhmittäin sekä sukupuolen ja koulutuksen mukaan luokiteltuna. Jos kotitalouden toinen jäsen on alle 72-vuotias, sama kuolleisuus viedään puolisololle (tulkinta: korotetun kotitalousvähenyksen oikeuden menettämisen todennäköisyys).

Kuolleisuuden perusteella perusjoukolle lasketaan painot, jotka kuvaavat eloonjäämisen todennäköisyyttä vuosittain siten, että henkilön paino vuonna 2016 on

$$P_{2016} = (1 - m_i)(1 - m_{i+1})(1 - m_{i+2})$$

jossa m_i on i -vuotisen henkilön kuolleisuus vuonna 2013. Kun menetelmää validoidaan, painojen avulla muodostettua eloonjäämisen todennäköisyyden summaa verrataan vuoden 2016 ennusteeseen.

Alimmissa tuloluokissa naisten osuus on miesten osuutta suurempi, ja vastaavasti ylimmissä tuloluokissa miesten osuus on naisten osuutta suurempi.

Myös väestönosan brutto- ja nettotulot kehittyvät neljässä vuodessa. Aineiston ajantasaistuksessa otetaan huomioon eläkkeiden ja muiden tulojen todellinen ja ennustettu kehitys sekä tuloverotuksen muutokset. Tuloluokkiin jako tehdään sekä bruttotulojen että käytettävissä olevien henkilökohtaisten tulojen perusteella. Jos henkilöllä on puoliso, myös hänen tulonsa on laskettu mukaan kotitalouden tuloihin.

Eläkkeensaajat ovat pienituloisia suhteessa koko väestöön. Eläkeläisistä 70 prosenttia saa tuloa väestön mediaanituloa vähemmän. Pienituloiset eläkeläiset eivät maksa lainkaan tai maksavat hyvin vähän kunnallisveroa, koska eläketulon verokynnys ulottuu keskimäärin 11 500 euron vuosituloille (kunnallisveroprosentista riippuen). Pelkkää kansaneläkettä tai sitä täydentävää takuueläkettä saavat maksavat ainoastaan yleisradioveroa. Valtionveroa maksetaan vasta noin 17 000 euron ansiotulosta alkaen. Pääomatulosta maksetaan veroa myös tätä pienemmistä tuloista (osuuspääoman koroista vasta 1 500 eurosta lähtien).

Taulukossa 6 on esitetty 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmän tulojakauma vuonna 2013 henkilökohtaisten

bruttotulojen mukaan. Laitosväestö on esitetty erikseen, koska se jätetään vaikutusarviolaskelmissa tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukkoon 7 on listattu 75 vuotta täyttäneiden (pois lukien laitosväestö) taloudellinen asema bruttotulojen mukaan tuloluokittain vuonna 2016 (ajantasaistettu aineisto). Bruttotuloihin on laskettu mukaan eläke- ja etuustulot sekä pääomatulot (esimerkiksi osinko-, korko- ja vuokratulot). Taulukossa on myös veronalaiset tulot ja maksetut verot tuloluokittain.

Lähes 60 prosentilla ikäryhmästä vuositulo jäävät alle 20 000 euron. Tulot vaihtelevat jonkin verran myös alueellisesti. Etelä- ja Länsi-Suomessa tulotaso on keskimääräistä korkeampi ja Pohjois- sekä Itä-Suomessa matalampi. Naisten osuus 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä on reilut 60 prosenttia. Alimmissa tuloluokissa naisten osuus on miesten osuutta suurempi, ja vastaavasti ylimmissä tuloluokissa miesten osuus on naisten osuutta suurempi. Esimerkiksi alle 10 000 euroa ansaitsevien tuloluokassa naisten osuus on 82 prosenttia, ja yli 80 000 euroa ansaitsevien tuloluokassa naisten osuus on vain 25 prosenttia.

Taulukko 6. Vuoden 2013 poikkileikkausaineistossa 75 vuotta täyttäneet henkilökohtaisten bruttotulojen mukaan luokiteltuina tulodesiileihin, myös laitosväestö.

Lähde: Tilastokeskus.

Tuloluokka	Tuloluokan alaraja, euroa	Tuloluokan yläaraja, euroa	Henkilöä	Laitosväestö
I	-	11 167	46 445	725
II	11 167	12 992	46 440	1 243
III	12 992	14 425	46 443	1 398
IV	14 425	15 807	46 442	1 590
V	15 807	17 418	46 444	2 104
VI	17 418	19 324	46 441	2 472
VII	19 324	21 789	46 446	2 386
VIII	21 789	25 552	46 439	1 885
IX	25 552	33 021	46 443	1 584
X	33 021	-	46 442	1 139
Yhteensä, hlö			464 425	16 526

Taulukko 7. Koko 75 vuotta täyttäneiden ikäluokka bruttotulojen mukaan luokiteltuna vuoden 2016 tasossa.

Lähde: Tilastokeskus.

Tuloluokka (bruttorahatulo €)	Lukumäärä (hlö)	Veronalaiset vuositulot yhteensä (€)	Verot yhteensä (€)	Veronalainen vuositulo keskimäärin / henkilö (€)	Verot keskimäärin / henkilö (€)
-5000	1 036	1 168 758	897 261	1 128	866
5000-10000	21 927	190 858 018	2 279 384	8 704	104
10000-15000	129 337	1 574 083 163	88 594 926	12 170	685
15000-20000	134 831	2 200 953 249	296 733 021	16 324	2 201
20000-25000	80 564	1 740 752 201	331 681 631	21 607	4 117
25000-30000	44 136	1 178 974 973	254 809 653	26 712	5 773
30000-35000	25 629	814 099 463	193 688 766	31 764	7 557
35000-40000	15 123	554 770 221	143 410 909	36 684	9 483
40000-50000	15 191	659 745 818	182 324 979	43 429	12 002
50000-60000	6 917	368 363 996	107 587 420	53 256	15 554
60000-80000	5 826	385 689 591	118 635 808	66 196	20 361
80000-100000	2 255	188 929 381	60 628 228	83 785	26 887
100000-	3 037	543 140 732	175 716 194	178 844	57 859
Kaikki yhteensä	485 809	10 401 529 564	1 956 988 180	21 411	4 028

Taulukko 8. Yksin asuvat 75 vuotta täyttäneet bruttotulojen mukaan tuloluokkiin jaettuina vuoden 2016 tasossa.

Lähde: Tilastokeskus.

Tuloluokka (bruttorahatulo €)	Lukumäärä (hlö)	Veronalaiset vuositulot yhteensä (€)	Verot yhteensä (€)	Veronalainen vuositulo keskimäärin / henkilö (€)	Verot keskimäärin / henkilö (€)
-5000	727	653 015	424 248	898	583
5000-10000	5 912	50 568 055	967 228	8 553	164
10000-15000	64 310	768 770 488	40 425 998	11 954	629
15000-20000	82 585	1 314 557 221	170 211 648	15 918	2 061
20000-25000	44 959	960 609 900	181 764 850	21 366	4 043
25000-30000	22 897	607 596 503	131 081 140	26 536	5 725
30000-35000	12 295	388 686 545	92 089 919	31 614	7 490
35000-40000	6 728	245 622 252	63 266 295	36 507	9 403
40000-50000	6 362	275 461 006	75 733 065	43 294	11 903
50000-60000	2 601	138 207 309	39 685 794	53 128	15 256
60000-80000	1 983	130 936 628	39 068 257	66 019	19 698
80000-100000	741	61 967 682	18 860 068	83 678	25 468
100000-	1 023	207 767 842	63 191 529	203 035	61 752
Kaikki yhteensä	253 123	5 151 404 446	916 770 039	20 351	3 622

Yksin asuvat (taulukko 8) ja pariskunnat (taulukko 9) on eroteltu erilleen perusjoukosta (taulukko 7). Henkilöt ja pariskunnat on luokiteltu bruttotulojen perusteella tulo-
luokkiin. Taulukoista nähdään myös tuloluokkiin kuuluvien

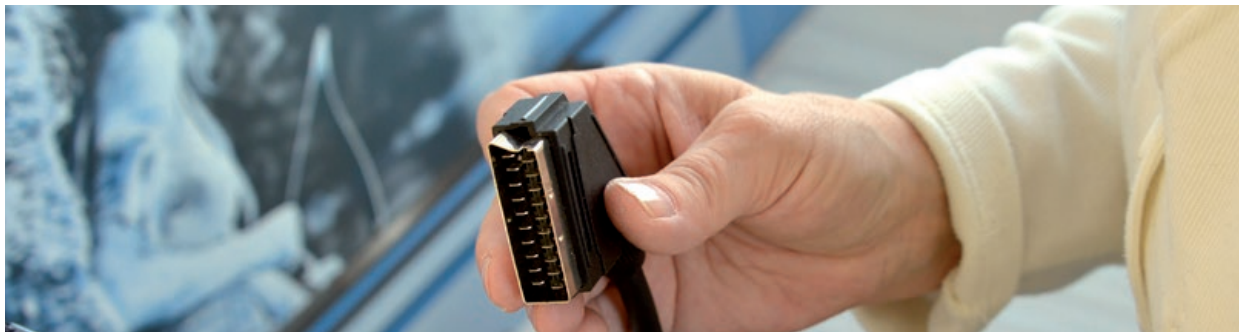
veronalaiset tulot ja verot. Yksin asuvien vanhusten keskimääräiset bruttotulot, samoin kuin maksetut verot, ovat pariskuntana asuvia matalammat. Naisten osuus yksin asuvien ryhmässä on 76 prosenttia.

Taulukko 9. Pariskunnat, joista vähintään toinen on täyttänyt 75 vuotta, suurempituloisen puolison bruttotulojen mukaan luokiteltuina vuoden 2016 tasossa.

Lähde: Tilastokeskus.

Tuloluokka (bruttorahatulo €)	Lukumäärä (pari)	Veronalaiset vuositulot yhteensä (€)	Verot yhteensä (€)	Veronalainen vuositulo keskimäärin / henkilö (€)	Verot keskimäärin / henkilö (€)	Puolisoiden yhteenlaskettu bruttorahatulo (€)
-5000	72	116 774	13 179	1 613	182	50 882
5000-10000	2 696	22 051 897	272 590	8 179	101	11 313 919
10000-15000	36 936	428 717 842	21 102 893	11 607	571	208 061 846
15000-20000	59 627	899 702 812	106 684 873	15 089	1 789	409 666 871
20000-25000	57 488	1 058 963 931	171 822 817	18 421	2 989	450 262 878
25000-30000	38 118	825 627 606	154 085 219	21 660	4 042	328 863 788
30000-35000	25 520	637 863 571	133 749 755	24 995	5 241	241 653 660
35000-40000	16 781	475 254 933	109 307 292	28 321	6 514	174 175 680
40000-50000	18 749	610 875 307	151 862 316	32 582	8 100	212 748 804
50000-60000	9 416	359 613 155	95 680 443	38 191	10 161	115 498 420
60000-80000	8 589	394 695 221	112 524 628	45 953	13 101	117 845 053
80000-100000	3 474	194 748 088	58 970 573	56 060	16 975	53 693 047
100000-	4 679	488 499 178	157 585 174	104 395	33 677	105 828 873
Kaikki yhteensä	282 145	6 396 730 315	1 273 661 752	22 672	4 514	2 429 663 721

4 Kotitalousvähennyksen käyttö

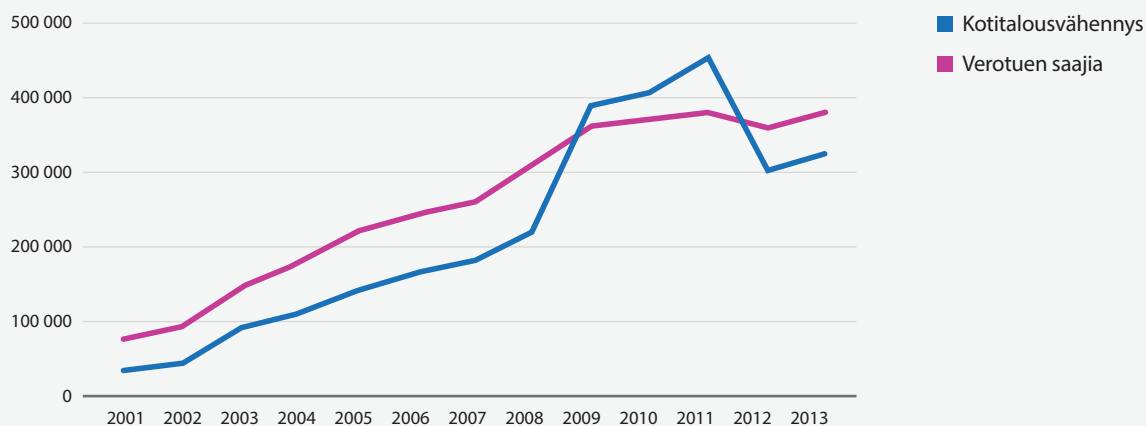
KOTITALOUSVÄHENNYKSEN SUOSIO on kasvanut tasaisesti sen käyttöönotosta lähtien eli vuodesta 2001. Viimeksi valmistuneen verotuksen mukaan kotitalousvähennyistä käyttäneiden määrä vuonna 2013 oli 390 000 ja vähennyksen kokonaismäärä oli 331 miljoonaa euroa. Kun vähennykseen oikeuttava osuus oli vuonna 2011 vielä 60 prosenttia ja enimmäismäärä 3 000 euroa, vähennyksen käyttäjiä oli yli 400 000 ja verotuen määrä yhteensä 485 miljoonaa euroa. Vuonna 2013 kaikkien vähennyksen saajien keskimääräinen vähennys oli 850 euroa ja 75 vuotta täyttäneillä noin 620 euroa.

Kuviosta 3 näkyy kotitalousvähennyksen käyttö vuosina 2001–2013 (kunkin vuoden nimellisellä tasolla). Verotuen

hyödyntäminen on kasvanut tasaisesti vuosittain, mutta suurimmat muutokset ovat aiheutuneet kulloinkin lainsäädäntöön tehdyistä muutoksista. Vuosina 2003 ja 2006 vähennyksen enimmäismäärää korotettiin ja vuosina 2003 ja 2005 vähennyksen korvausastetta kasvatettiin. Vuonna 2009 verotuen määrä kasvoi 80 prosenttia, kun vähennyksen enimmäismäärää korotettiin ja vähennyksen soveltamisala laajennettiin koskemaan myös tietoliikenneyhteyksiin liittyviä huoltotöitä. Vuonna 2012 vähennyksen enimmäismäärä puolestaan alennettiin 2 000 euroon ja korvausaste 45 prosenttiin. Vuonna 2014 vähennyksen enimmäismäärää korotettiin 2 400 euroon (ei vielä saatavissa vähennyksen toteumatietoja).

Kuvio 3. Kotitalousvähennys (1 000 euroa/vuosi) ja vähennyksen saajien lukumäärä vuosina 2001–2013.

Lähde: Verohallinto.

Taulukko 10. Verovuonna 2013 verotuksessa esitetyt kotitalousvähennyksen oikeuttavat kustannukset jaoteltuina työn luonteen mukaan koko väestössä sekä ennen vuotta 1939 syntyneiden ikäryhmässä.

Lähde: Verohallinto ja Tilastokeskus.

	Kaikki	Ennen v. 1939 syntyneet
Kotitaloustyö	16 %	23 %
Hoiva- ja hoitotyö	10 %	25 %
Asunnon kunnossapito- tai perusparannustyö	72 %	49 %
Ei eritelty	2 %	3 %

Kotitalousvähennyksen oikeuttavia kotitaloudessa suoritettavia töitä ovat kotitaloustyö, hoiva- tai hoitotyö sekä asunnon kunnossapito- tai perusparannustyö. Ylivoimaisesti eniten tukea käytetään asunnon kunnossapitotyöhön, johon sisältyvät myös tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvät työt.

Taulukosta 10 ilmenee, miten työn osuus kotitalouspalvelujen ostoista jakautui työlajeittain verovuonna 2013. Vanhusväestö (ennen vuotta 1942 syntyneet) käyttää verotukea suhteellisesti enemmän juuri hoiva- ja hoitotyöhön sekä kotitaloustyöhön. Vastaavasti vanhusväestö käyttää verotukea vähemmän remontteihin, vaikkakin myös vanhuksilla verotuesta suurin osa kohdistuu remonttitöihin. Suhteellisiin osuuksiin vaikuttaa ostettujen palvelujen työtuntien määrän lisäksi myös työkustannuksen hinta eri palveluissa. Remontointityössä työn keskimääräinen yksikköhinta on kaikkein korkein.

Häkkinen Skans (2011) on tarkastellut kotitalousvähennyksen käyttöä Suomessa. Vanhusväestön vähennyksen käyttö on lisääntynyt huomattavasti muita ikäryhmiä enemmän vuodesta 2005 lähtien. Yksi selitys vähennyksen suosion nopealle kasvulle on se, että kotitalousvähennyksen piirissä olevat palvelut korvaavat kuntien vanhuspalveluja. Kunnan tarjoamat palvelut ovat tarveharkintaisia,

mutta kotitalousvähennystä hyväksi käyttämällä palveluja voi ostaa omien tarpeiden sekä aikataulujen mukaan. Palvelun saajan kannalta voi olla myös edullisempaa ostaa palvelu tuetusti suoraan markkinoilta kuin saada palvelu kunnan tarjoamana, koska kunnallisten palvelujen käyttäjämaksu määräytyy tulojen mukaan. On myös mahdollista, että palvelusetelijärjestelmän käyttöönotto kuntien vanhuspalveluissa on lisännyt myös kotitalousvähennyksen käyttöä, koska palveluja myyvät yritykset ovat samoja. Myös palvelutaloissa asuvat henkilöt hyödyntävät kotitalousvähennystä erityisesti siivous- ja hoivapalveluihin.

Kotitalousvähennyksen käyttöä tarkastellaan taulukossa 11, jossa vuoden 2013 aineistosta 75 vuotta täyttäneet on luokiteltu tuloryhmiin henkilökohtaisten bruttotulojen mukaan. Ikäryhmään kuuluu laitosväestö mukaan lukien noin 481 000 henkilöä. Kotitalousvähennystä on käytetty kaikissa tuloluokissa, mutta tuloluokkien väliset erot sekä vähennyksen käytön yleisyydessä että sen euromäärissä ovat huomattavat. Mitä pienempituloisia henkilöt ovat, sitä vähemmän kotitalousvähennystä on käytetty ja sitä pienempi vähennys on ollut käyttäjää kohti. Pienituloisissa ryhmissä verojen määrä on niin pieni, ettei verohyötyä edes voi saada eivätkä käytettävissä olevat tulot välttämättä riitä palvelujen ostoon.

Ylivoimaisesti eniten tukea käytetään asunnon kunnossapitotyöhön, johon sisältyvät myös tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvät työt.

Taulukko 11. Verovuonna 2013 myönnetty kotitalousvähennys (euroa/käyttäjä keskimäärin) ja käytön yleisyys 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä (prosenttia tuloluokkaan kuuluvista henkilöistä) tuloluokittain bruttotulojen mukaan ryhmiteltyinä.

Lähde: Verohallinto ja Tilastokeskus.

Tuloluokka	Tuloluokan alaraja	Tuloluokan yläraja	Henkilöä (ei laitosv.)	Laitosväestö, henkilöä	Kotitalousvähennystä käyttäneet, hlöä	Kotitalousvähennys keskimäärin €/hlö	Vähennystä käyttäneiden osuus tuloluokassa
I	-	11 167	46 445	725	523	184	1,1
II	11 167	12 992	46 440	1 243	2 188	304	4,7
III	12 992	14 425	46 443	1 398	3 144	445	6,8
IV	14 425	15 807	46 442	1 590	3 796	498	8,2
V	15 807	17 418	46 444	2 104	4 569	550	9,8
VI	17 418	19 324	46 441	2 472	5 393	602	11,6
VII	19 324	21 789	46 446	2 386	6 125	661	13,2
VIII	21 789	25 552	46 439	1 885	7 307	708	15,7
IX	25 552	33 021	46 443	1 584	9 311	746	20,0
X	33 021	-	46 442	1 139	14 024	882	30,2
Yhteensä, hlö			464 425	16 526	56 380	620	12,1

Hyvätuloiset eläkeläiset käyttävät pienituloisia eläkeläisiä enemmän kotitalousvähennystä. Yli 30 prosenttia ylimpään tulokymmenykseen kuuluvista hyödyntää kotitalousvähennystä. Yleistyisikö kotitalousvähennyksen käyttö, jos tuesta voisivat hyötyä myös henkilöt, joiden verot eivät riitä kotitalousvähennyksen käyttöön? Lisääntyisikö myös hyvätuloisten eläkeläisten kotitalousvähennyksen käyttö, jos korvausaste olisi nykyistä korkeampi? Jos kaikilla – sekä pieni- että suurempituloisilla – olisi mahdollisuus saada nykyistä enemmän taloudellista tukea kotitalouspalvelujen ostamiseen, markkinoilta ostettavien palvelujen käyttö lisääntyisi.

Jotta arvioita Sitran ehdottaman kotitaloustukimallin vaikutuksista voitaisiin laskea, pitäisi tietää, kuinka paljon

palvelujen kysyntä lisääntyy, kun palvelujen efektiivistä hintaa alennetaan. Suomessa ei ole tehty tutkimusta kotitalouspalvelujen kysynnän hintajoustoista, mutta Ruotsissa tehtyjen tutkimusten mukaan 10 prosentin alennus palvelun hinnassa lisäisi 5,3–14,9 prosenttia kysyntää palvelusta riippuen (SOU, 1998). Sitran ehdottamassa mallissa kotitalouspalvelujen hinnat alenisivat vähintään 45 prosenttia (edellyttäen, ettei tuki siirry palveluntuottajien hintoihin). Tutkimuskirjallisuudesta saatujen kysynnän hintajoustojen perusteella kotitalouspalvelujen kysyntä kasvaisi siten 24–67 prosenttia.

5 Kotitalousvähennyksen käytön simulointi

SEURAAVASSA TARKASTELLAAN ehdotetun kotitaloustukimallin vaikutuksia julkiseen talouteen. Kun tukea lisätään siten, että subventio on 70–100 prosenttia työkuustannuksesta, kotitalouspalvelujen kysyntä lisääntyy. Tuen määrä kasvaa kaikissa tuloryhmissä merkittävästi. Hinnan lisäksi kysyntään vaikuttavat myös palvelujen tarve, palvelujen saatavuus ja laatu, vastaavan toisen tuotteen (substituutin) hinta ja laatu sekä kuluttamistavat ja tottumukset. Ennakolta on vaikea tietää, miten paljon tukimallin käyttöönotto lisäisi palvelujen kysyntää. Sen vuoksi simulointilaskelmia vaikutuksista arvioidaan erilaisilla oletuksilla kysynnän kasvusta. Simuloinnit järjestelmän kustannuksista veronsaajille ja palvelukysynnän lisääntymisen vaikutuksista tehdään Tilastokeskuksen SISU-mikrosimulointimallilla, johon on tätä selvitystä varten rakennettu kotitaloustukijärjestelmää mallintava osamoduuli.

Aikaisempien tutkimusten mukaan kotitalouspalvelujen hankintaan suunnattu taloudellinen subventio lisäisi palvelujen kysyntää (SOU, 1998). Arviot kysynnän kasvun suuruudesta suhteessa hintamuutokseen vaihtelevat. Tutkimuskirjallisuuden arvioita kysynnän kasvusta ei voida suoraan soveltaa tämän mallin vaikutusarvioinnissa. Ehdotettuun malliin nimittäin liittyy myös tukielementti, jolloin palvelut ovat kaikkein pienituloisimmille jopa kokonaan ilmaisia. Hintasubvention lisäksi kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvia palveluja sekä tukimahdollisuuksia on myös tarkoitus markkinoida erityisissä paikallisissa palvelutoripisteissä, jotta kotitalouspalvelujen käyttö yleistyisi.

Seuraavassa lasketaan simulointiesimerkein Sitran ehdottaman kotitaloustukijärjestelmän taloudellisia vaikutuksia, kun korotettua tukea palvelujen ostoon voivat saada kaikki 75 vuotta täyttäneet kotitaloustukena ja verovähennyksenä henkilölle määrättyjen tuloverojen summasta riippuen. Ehdotetussa mallissa työn osuudesta korvataan 70

prosenttia ilman omavastuuta nykyisen 45 prosentin ja 100 euron omavastuun sijaan. Korvaus on kuitenkin enintään 2 400 euroa vuodessa verovelvollista kohti (enimmäismäärä sama kuin nykyjärjestelmässä). Kotitaloustukea annetaan lisäksi niille, joiden maksamat verot eivät riitä kattamaan ostettujen palvelujen korvausosuutta. Tukena annettavan subvention määrä on korkeintaan 1 200 euroa vuodessa.

Taulukossa 12 esitetään havainnollisuuden vuoksi karkea esimerkkilaskelma ehdotetun mallin vaikutuksista. Siinä on oletuksena, että 30 prosenttia joka tuloluokkaan kuuluvista henkilöistä ostaisi kotitalouspalveluja sillä määrällä, joka maksimoi käyttäjän saaman tuen määrän. Esimerkissä näkyy, miten tuki ja kotitalousvähennys jakautuvat eri tuloluokkiin tukioptimointitilanteissa tuloluokan keskimääräisillä tulo- ja verotasoilla laskettuna.

Laskelmassa oletetaan, että kotitalousvähennyksen käyttö kasvaisi merkittävästi nykyisestä juuri alimmissa tuloluokissa. Sen sijaan ylimmässä tuloluokassa palvelujen käytön ei oleteta lisääntyvän, koska 30 prosenttia tähän tuloryhmään kuuluvista käyttää jo palveluja. Kaikissa tuloluokissa oletetaan, että palvelujen ostot optimoidaan tukien enimmäismäärän tasolle. Kotitalousvähennyistä hyödyntävien henkilöiden määrä kasvaisi 2,5-kertaiseksi: vajaasta 60 000 noin 146 000 käyttäjään. Kotitalousvähennyksen määrä kasvaisi melkein kuusinkertaiseksi, ja tukimenot olisivat 27 miljoonaa euroa.

Tukimalli lisää merkittävästi verotuen ja suoran tuen kustannuksia, mutta se kasvattaisi samaan aikaan reilut 300 prosenttia palvelujen kysyntää. Vaikka palveluostot sisältävät vain työpanoksen osuuden, lisääntyneistä ostoista ei saada verotuloina suoraan takaisin tukena jaettua määrää. Välittömät veroaikutukset olisivat noin 175 miljoonaa euroa (58 prosentin veroaikutuksella laskettuna) ja esimerkkilaskelman lisäkustannukset yhteensä noin 240

Kotitaloustukea annetaan lisäksi niille, joiden maksamat verot eivät riitä kattamaan ostettujen palvelujen korvausosuutta.

Taulukko 12. Esimerkkilaskelma kotitaloustukimallin käytöstä vuonna 2016, kun jokaisessa tuloluokassa 30 prosenttia henkilöistä käyttää kotitalouspalveluja tuen määrä maksimoiden (yhteen tuloluokkaan kuuluu 48 580 henkilöä).

Lähde: Tilastokeskus ja omat laskelmat.

Tulo- luokka	Maksetut verot / henkilö	Palvelu- ostojen määrä €	Itse maksanut palvelusta	Oma- vastuu	Koti- taloustuki / henkilö	Koti- talous- vähennys / henkilö	Kotitalous- vähennys yhteensä	Palvelu- ostot yhteensä (työn osuus)	Koti- taloustuki yhteensä
I	138	1 259	197	59	1 062	138	2 011 831	18 351 535	15 477 491
II	533	1 429	762	229	667	533	7 774 099	20 821 079	9 715 223
III	1 083	1 664	1 547	464	117	1 083	15 783 682	24 253 757	1 705 640
IV	1 577	2 253	2 253	676	-	1 577	22 990 209	32 843 156	
V	2 159	3 085	3 085	925	-	2 159	31 470 454	44 957 792	
VI	2 967	3 429	3 429	1 029	-	2 400	34 978 644	49 969 491	
VII	3 916	3 429	3 429	1 029	-	2 400	34 978 644	49 969 491	
VIII	5 065	3 429	3 429	1 029	-	2 400	34 978 644	49 969 491	
IX	6 994	3 429	3 429	1 029	-	2 400	34 978 644	49 969 491	
X	16 747	3 429	3 429	1 029	-	2 400	34 978 644	49 969 491	
Keski- määrin / yht.	4 118	2 683	2 499	750	185	1 749	254 923 495	391 074 776	26 898 355

miljoonaa euroa. Positiivisina taloudellisina vaikutuksina on otettava huomioon myös palvelukysynnän lisääntymisen kerrannaisvaikutukset. Niitä muodostuu kotitalouspalvelujen tuotannossa tarvittavien väli tuotteiden tuotannossa ja työllisyysvaikutuksissa.

Seuraavassa tarkastellaan kotitalousvähennyksen vaikutuksia verotuloihin ja palveluostoihin henkilöiden tuloihin perustuvilla laskelmilla kolmen erilaisen vaihtoehdoisen palvelujen ostomääräoletuksen pohjalta. Simulointilaskelmissa tehdään konservatiivisempi oletus palveluostojen määrästä. Henkilöt ostavat kotitalousvähennykseen oikeuttavia palveluja kuten ennenkin, mutta koko ikäluokasta vähintään 30 prosenttia ostaisi kotitaloustukeen

ja korkeampaan kotitalousvähennykseen oikeuttavia palveluja.

Kussakin tuloluokassa oletetaan, että palveluja ostetaan markkinoilta keskimäärin samalla euromäärällä kuin aikaisemmin tai keskimmäisen (mediaani) palvelujen ostajan mukaisesti (tarpeisiin suhteutettu). Eli jos tuloluokassa on saatu esimerkiksi keskimäärin 650 euroa kotitalousvähennystä, palveluja on ostettu yhteensä noin 1 500 eurolla. Palvelujen hankkimiseen käytettäisiin siis sen verran rahaa jatkossakin, vaikka tuki olisi uudessa mallissa 1 050 euroa eli 400 euroa enemmän kuin nykyjärjestelmässä. Saman tukimäärän voisi saada jo alle tuhannen euron ostotoilla. Voidaan kuitenkin olettaa, että palveluja ostettaisiin

vähintään samalla summalla kuin aiemmin ja palvelut saadaan huomattavasti edullisemmin.

Vaikutusarviot on teetetty Tilastokeskuksessa ja aineistona on käytetty vuoden 2013 yksilötasoisia tietoja. Nämä tiedot on ajantasaistettu vastaamaan vuoden 2016 tulotasaosa sekä väestörakennetta. Yksityiskohtaiset vaikutusarviot on tehty seuraavilla oletuksilla kotitaloustukimallin käyttöasteesta ja palveluostojen määrästä eri tuloluokissa:

- 1. Kotitalousvähennyksen käyttöasteeksi oletetaan 30 prosenttia kaikissa tuloluokissa.**
Palveluostot ovat kaikilla henkilöillä vähintään kunkin tuloluokan keskimääräisen toteutuneen käytön suuruinen (vuonna 2013, korotettuna vuoden 2016 hintatasoon). Jos henkilöllä on ollut kotitalouspalvelujen ostoja vuonna 2013, ostot ovat aikaisemman käytön mukaiset, jos niiden määrä on suurempi kuin tuloluokan keskiarvo-ostot. Alimmissa tuloluokissa se on kuitenkin tuen maksimimäärän suuruinen eli 1 200 euroa. Kunkin tuloluokan uudet kotitalousvähennyksen käyttäjät valitaan satunnaisesti.
- 2. Kotitalousvähennyksen käyttöasteeksi oletetaan 30 prosenttia kaikissa tuloluokissa.**
Palveluosto on henkilöillä kaikissa tuloluokissa koko ikäryhmän mediaaniostojen verran (1 441 euroa), koska oletetaan, että keskimääräinen vähennyksen käyttäjä on ostanut ”sopivan” määrän palveluja. Mediaanikäyttäjän palveluostot oletetaan kaikille uusille palvelunostajille lukuun ottamatta alimpia tuloluokkia, joissa 1 200 euron tuki käytetään kokonaan ja vain sen suuruisena. Niille, jotka ovat käyttäneet palveluja mediaanitasoa enemmän vuonna 2013, oletetaan samansuuruiset palveluostot (korotettuna 2016 hintatasoon). Koska uusien käyttäjien palveluostot ovat jokaisessa tuloluokassa mediaaniostojen tasolla, ovat ostot yhteensä suuremmat kuin 1-vaihtoehdossa.

- 3. Kotitalousvähennyksen käyttöasteeksi oletetaan 30–50 prosenttia.**

Kolmessa alimmassa ja kolmessa ylimmässä tuloluokassa oletetaan, että puolet ryhmään kuuluvista käyttää kotitalouspalveluja. Aikaisempaa suuremman tuen nimittäin oletetaan lisäävän merkittävästi palveluostoja. Alimmissa tuloluokissa palvelujen käyttö on tuen maksimimäärän suuruinen. Keskimmaisissa tuloluokissa oletetaan, että käyttäjiä on 30 prosenttia ja palveluostot ovat mediaanikäytön tasolla. Lisäksi oletetaan, että aikaisemmin vähennyttä käyttäneiden palveluostot kasvavat 30 prosenttia, mutta ovat vähintään mediaanikäytön tasolla. Palveluostot ovat suurimmat tässä vaihtoehdossa, koska vähennyksen käyttöaste ja keskimääräinen palveluosto kasvavat enemmän kuin vaihtoehdoissa 1 ja 2.

Taulukossa 13 esitetään laskentaoletusten erot havainnollisesti vaihtoehtojen 1–3 välillä. Lisäksi vertailupohjana on vuoden 2016 tilanne (niin sanottu lähtötilanne), joka on arvioitu nykysäännöillä ja käyttöasteilla (45 prosentin vähennys työn osuudesta ja 100 euron omavastuu, maksimi 2 400 euroa/vuosi) sekä vuoden 2016 hinta- ja tulotasolla. Kotitalousvähennystä ja -tukea hyödyntävien määrä kasvaa 67 000 käyttäjästä 161 000 käyttäjään vaihtoehdoissa 1 ja 2 ja 225 000 käyttäjään vaihtoehdossa 3.

Taulukossa 14 esitetään vaihtoehtojen laskentaesimerkkien tulokset. Kotitalousvähennyksen ja -tuen käyttö tuloluokittain on näkyvissä eri sarakkeissa. Kotitalousvähennyssarakkeisiin sisältyy kotitaloustuki, mutta se on näkyvissä eri vaihtoehdoissa myös erikseen. Kotitalousvähennys olisi nykyjärjestelmän säännöillä ja palvelujen käytöllä laskettuna tässä ikäryhmässä yhteensä 54 miljoonaa euroa vuoden 2016 tasossa laskettuna, ja vähennyksen käyttäjiä olisi 67 000 eli 12,5 prosenttia koko ikäryhmästä.

Simulointivaihtoehdoissa 1 ja 2 käyttäjiä olisi 30 prosenttia ikäryhmästä eli 161 000 henkilöä. Vaihtoehdossa 3 käyttäjiä olisi 42 prosenttia eli 225 000 henkilöä.

Vaikutusarviot on teetetty Tilastokeskuksessa ja aineistona on käytetty vuoden 2013 yksilötasoisia tietoja. Nämä tiedot on ajantasaistettu vastaamaan vuoden 2016 tulotasaosa sekä väestörakennetta.

Taulukko 13. Sitran ehdottaman kotitaloustukimallin hyödyntäminen tuloluokittain vaihtoehtoisilla oletuksilla verrattuna lähtötilanteeseen 2016, jossa nykyiseen kotitalousvähennysmalliin ei tehtäisi muutosta.

Lähde: Tilastokeskuksen laskelma.

Desiili	Lähtötilanne 2016			Vaihtoehto 1: tuloluokan keskimäärin		Vaihtoehto 2: 1 441 € palveluiden ostoa		Vaihtoehto 3: 1 441 € palveluiden ostoa	
	Vähennystä käyttäneitä	Henkilöä	Osuus	Vähennystä käyttäneitä	Osuus	Vähennystä käyttäneitä	Osuus	Vähennystä käyttäneitä	Osuus
I	1 228	53 543	2,3 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %	26 771	50,0 %
II	2 812	53 545	5,3 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %	26 772	50,0 %
III	3 713	53 543	6,9 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %	26 772	50,0 %
IV	4 566	53 545	8,5 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %
V	5 379	53 545	10,0 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %
VI	6 287	53 543	11,7 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %
VII	7 211	53 544	13,5 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %	16 063	30,0 %
VIII	8 482	53 545	15,8 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %	26 772	50,0 %
IX	10 886	53 544	20,3 %	16 064	30,0 %	16 064	30,0 %	26 772	50,0 %
X	16 404	53 545	30,6 %	16 404	30,6 %	16 404	30,6 %	26 772	50,0 %
Kaikki yhteensä	66 968	535 443	12,5 %	160 975	30,1 %	160 975	30,1 %	224 884	42,0 %

Taulukko 14. Kotitalousvähennyksen ja -tuen käyttö tuloluokittain laskettuna yksilöaineistolla vuoden 2016 tasossa eri käyttöaste- ja palveluosto-oletuksilla. Kotitalousvähennys sisältää kotitaloustuen, ja kotitaloustuki on myös erikseen nähtävissä eri vaihtoehdoissa

Lähde: Tilastokeskus.

Desiili	Kotitalousvähennys, käyttö verotuksessa			Kotitaloustuki		
	1	2	3	1	2	3
I	537 904 €	563 933 €	886 871 €	7 708 794 €	9 380 046 €	15 309 082 €
II	6 525 068 €	6 627 694 €	10 697 833 €	5 267 850 €	6 795 660 €	11 389 351 €
III	12 471 076 €	14 165 560 €	23 137 497 €	2 135 714 €	2 827 066 €	4 786 288 €
IV	14 076 946 €	16 269 003 €	17 145 299 €	1 273 918 €	1 667 065 €	1 737 596 €
V	15 927 161 €	18 336 947 €	19 457 789 €	539 825 €	728 684 €	762 774 €
VI	17 247 505 €	19 723 273 €	21 156 914 €	147 744 €	194 153 €	206 635 €
VII	18 185 788 €	20 628 183 €	22 350 304 €	35 028 €	44 645 €	46 025 €
VIII	19 126 718 €	21 431 842 €	34 200 023 €	2 362 €	2 978 €	8 901 €
IX	21 000 616 €	23 035 257 €	36 277 126 €	2 436 €	3 098 €	6 761 €
X	26 384 156 €	27 702 019 €	41 626 870 €	0 €	0 €	1 322 €
Kaikki yhteensä	151 482 938 €	168 483 711 €	226 936 526 €	17 113 671 €	21 643 395 €	34 254 735 €

Kotitalousvähennyksen ja -tuen määrä kasvaisivat tehdyillä oletuksilla noin 210 prosenttia vaihtoehdossa 1, 250 prosenttia vaihtoehdossa 2 ja 380 prosenttia vaihtoehdossa 3. Vähennykseen oikeuttavia mutta maksimimäärän ylittäviä työkustannuksia jäisi eri vaihtoehdoissa vähentämättä 3–4,5 miljoonaa euroa.

Eri veronsaajien verotulot laskevat riippuen kotitalousvähennykseen oikeuttavien palveluostojen määrästä, järjestelmän parametreista sekä verovähennyksen jakautumisesta eri veronsaajien osuuteen. Vähennys tehdään ansio- ja pääomatulojen verosta maksettujen verojen suhteessa eri veronsaajille.

Kolmen vaihtoehdoisen laskelman vaikutukset veronsaajien verotuottoihin näkyvät taulukossa 15. Tarkastelun kohteena olevassa ikäryhmässä keskimääräinen verotettava tulo jää valtion tuloverotuksen alarajaa pienemmäksi. Näin ollen kotitalousvähennyksen korvausasteen korottaminen aiheuttaa eniten verotulomenetystä kuntien verotuottoon. Eri vaihtoehdoissa kuntien verotulomenetykset olisivat noin 68–111 miljoonaa euroa. Valtion verotulomenetykset olisivat noin 25–54 miljoonaa euroa, kun sekä valtion ansiotuloverot että pääomatuloverot lasketaan yhteen. Seurakuntien verotulomenetykset olisivat 4–7 miljoonaa euroa. Kelan verotulomenetykset olisivat vaihtoehdoissa enimmillään 100 000 euroa.

Kotitaloustukea ei ole sisällytetty tähän laskelmaan laisinkaan, koska se on verotuksesta erillinen tuki, jota

hallinnoidaan ja rahoitetaan erikseen. Myöskään sitä osaa palveluostojen työkustannuksista, joka ylittää verotuen henkilökohtaisen maksimimäärän (3–4,5 miljoonaa euroa), ei ole laskettu lisäkustannuksena veronsaajille. Se kuitenkin sisällytetään laskelmiin, joissa arvioidaan palveluostojen yhteismäärään taloudellisia vaikutuksia (seuraava luku).

Lisäkustannuksia aiheutuu siis myös kotitaloustuki-komponentista, jota saisivat pienituloiset, joiden verot eivät riitä kattamaan palveluostoja 1 200 euroon saakka. Näiden kustannusten arvioitiin eri vaihtoehdoissa olevan 17–34 miljoonaa euroa (katso taulukko 14). On kuitenkin vielä ratkaistava, kuinka kotitaloustukeen liittyvät kustannukset mahdollisesti jaetaan valtion ja kuntien kesken. Lisäksi on päätettävä, kuinka tuki käytännössä annetaan pienituloisille palvelujen ostoa varten hallinnollisesti kevyellä tavalla. Yksi vaihtoehto olisi, että Kela hallinnoi tuen maksatusta esimerkiksi niin sanotun pre-paid-kortin avulla. Kortilla olisi palvelujen ostoa varten rahamäärä, joka olisi esimerkiksi viimeksi valmistuneen verotuksen mukaan maksettujen verojen perusteella laskettu määrä ja korkeintaan 1 200 euroa. Jos henkilö on maksanut 400 euroa (mukaan lukien mahdollinen kotitalousvähennys) veroja viimeksi valmistuneella verovuodella, kortilla olisi käytettävissä 800 euroa palvelujen ostoon.

Taulukko 15. Ehdotetun kotitalousvähennysmallin vaikutukset veronsaajien ansio- ja pääomatuloveron verotuottoon vaihteoisilla oletuksilla laskettuna.

Lähde: Tilastokeskuksen laskelmat.

	Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2	Vaihtoehto 3
Valtio	-24 912 924 €	-28 014 416 €	-54 057 426 €
Kunnat	-67 688 044 €	-80 639 668 €	-110 921 126 €
Seurakunnat	-4 159 586 €	-4 947 162 €	-6 795 613 €
Kela	-55 367 €	-65 488 €	-105 753 €
Yhteensä	-96 815 921 €	-113 666 734 €	-171 879 918 €

6 Taloudelliset vaikutukset

LÄHTÖKOHTANA SITRAN EHDOTTAMASSA mallissa on koko kotitalousvähennysjärjestelmän sisäinen kustannusneutraliteetti. Tällä tarkoitetaan sitä, että palveluostojen tuottamat välittömät verotulot ovat vähintään yhtä suuret kuin kotitalousvähennyksenä ja -tukena myönnettyt subventiot yhteensä, kun myös alle 75-vuotiaiden kotitaloustyön ostot otetaan nykyäänöillä huomioon. KPMG:n (2015) selvityksessä on perusteltu ja esitetty seikkaperäisesti tukiparametrien ja tuottojen laskennassa käytetyt oletukset.

Taulukossa 16 tarkastellaan Tilastokeskuksen henkilöaineistolla vain alle 75-vuotiaiden kotitalousvähennyksen käyttöä vuoden 2016 tulo- ja hintatasossa. Kotitalousvähennyksen käytön tiedot saadaan vuoden 2013 toteutumatieoista olettaen, että samat henkilöt käyttäisivät kotitalouspalveluja vuonna 2016 yhtä paljon kuin vuonna 2013. Laskelmassa oletetaan, että 58 prosenttia kotitalousvähennyksen oikeuttavista ostoista palautuu veroina takaisin julkiselle sektorille. Tämän laskelman mukaan järjestelmän positiivinen nettovaikutus julkiseen talouteen olisi 86,5 miljoonaa euroa.

Taulukko 16. Alle 75-vuotiaiden kotitalousvähennyksen käytön vaikutus julkiselle sektorille.

Lähde: Tilastokeskuksen laskelmat

	Alle 75-vuotiaat
Kotitalousvähennystä myönnetty	- 272 737 446
Vähentämättä jäänyt kustannus	5 977 253
Palveluostot (työn osuus)	619 365 998
Verovaikutus, 58 %	359 232 279
Järjestelmän nettovaikutus	86 494 833

Seuraavassa esitetään laskelma, jossa arvioidaan vain 75 vuotta täyttäneille myönnetyn korotetun kotitalousvähennyksen ja -tuen vaikutuksia koko julkisen talouden tasolla. Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on oletettu, että 58 prosenttia kotitalouspalveluostojen työ kustannuksista palautuu erilaisina veroina takaisin julkiselle sektorille. Laskennassa ei oteta huomioon palveluostojen kasvun kerrannaisvaikutuksia. Niitä tuottavat työllisyyden kasvu ja välituotteiden kysynnän lisääntyminen, joista seuraavat työttömyydestä aiheutuvien menojen väheneminen sekä palveluntarjoajien ostovoiman kasvu.

Taulukossa 17 esitetään 75 vuotta täyttäneille kohdenetun kotitalousvähennysmallin taloudelliset vaikutukset eri vaihtoehdoissa. Mallin välittömät kustannukset julkiselle sektorille aiheutuvat verotuen ja suoran tuen kustannuksista. Tuotot julkiselle sektorille tulevat palvelutuotannon lisäyksestä. Verotuottomenetyksiä sekä kustannuksia kotitaloustuesta aiheutuu vain, jos palveluja tosiasiallisesti ostetaan. Näin ollen palveluostot myös kasvattavat välittömästi palvelutuottajien maksamia veroja.

Esimerkkipaihtoehdoilla laskettuna lisääntyneet palveluostot kattaisivat suuren osan tukijärjestelmän aiheuttamista verotulomenetyksistä. Jos oletetaan, että 58 prosenttia palveluostojen työ kustannuksista palautuu erilaisina veroina takaisin julkiselle sektorille (mukaan lukien sotu-maksut), verotulomenetykset ovat 7–24 miljoonaa euroa. Kun myös kotitaloustuen osuus lasketaan mukaan, reformin nettomääräinen kustannus olisi 41–44,5 miljoonaa euroa. Laskelmassa ei ole eritelty eri veronsaajien osuuksia verotuloista. Vaihtoehdossa 3 kotitalouspalveluja ostaisi 42 prosenttia ikäryhmästä, kun vaihtoehdoissa 1 ja 2 palvelujen ostajia olisi noin 30 prosenttia. Lisäksi vaihtoehdossa 3 hyvätuloisten palveluostot ovat 30 prosenttia suuremmat niillä, jotka ovat jo aiemmin ostaneet

kotitalouspalveluja (ja saavat niitä nyt efektiivisesti halvemmalla hinnalla).

Kuten eri vaihtoehtojen vaikutusarviolaskelmista käy ilmi, reformin kustannukset – ja hyödyt – riippuvat kotitalouspalvelujen käytöstä. Näiden laskelmien perusteella näyttäisi siltä, että mitä useampi henkilö palveluja ostaa, sitä pienemmiksi järjestelmän kustannukset jäävät ja sitä suuremmat hyödyt voidaan saada, kun vanhuspalvelumenot ja työttömyydestä aiheutuvat menot vähentyvät. Kun vaikutuksiin lasketaan mukaan myös alle 75-vuotiaiden kotitalouspalvelujen ostot ja niistä julkiselle sektorille kertyvät verotulot, järjestelmä ei kokonaisuutena tuottaisi menetyksiä julkiselle sektorille. Laskelmien mukaan palvelumyynnistä koituvat verotulot (ja veroluonteiset maksut) ylittäisivät kotitalousvähennysjärjestelmän kustannukset

myös tukijärjestelmän osalta yhteensä noin 40 miljoonalla eurolla.

Kaiken kaikkiaan voidaan olettaa, että ikääntyneet alkaisivat ostaa kotitalouspalveluja huomattavasti nykyistä enemmän, koska kotitalouspalvelujen hinnat alenevat palvelujen käyttäjille noin 45 prosenttia (ja tätäkin enemmän suora tukea saaville). Koska lisätuki kohdennetaan ainoastaan tietylle ikäryhmälle, tuki ei myöskään ole yhtä altis siirtymään hintoihin, kuin jos lisätuki koskisi kaikkia.

Ehdotetun mallin hyödyt kuntatalouteen ovat sitä suuremmat, mitä enemmän kohderyhmään kuuluvat ostavat kotitalouspalveluja, jotka edistävät heidän toimintakykyään ja itsenäistä selviytymistä kotona. Kuvioista 4 nähdään selvästi, kuinka terveydenhuollon resurssit kohdistuvat voimakkaammin juuri iäkkäimpiin henkilöihin. Iäkkäiden

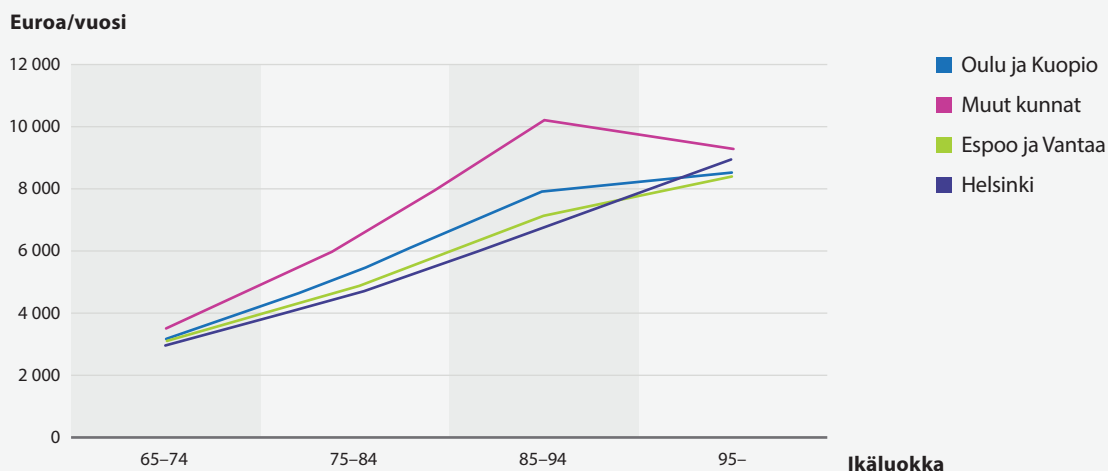
Taulukko 17. 75 vuotta täyttäneille kohdennetun kotitalousvähennysmallin taloudelliset vaikutukset julkiselle sektorille.

Lähde: Tilastokeskuksen laskelmat.

Vaihtoehto 0	Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2	Vaihtoehto 3
141 399 734	266 739 977	298 126 336	426 270 702
Palveluostojen lisäys	125 340 243	156 726 602	284 870 968
Verotulojen lisäys	72 697 341	90 901 429	165 225 161
Veromenetys ja tuki	-113 929 592	-135 310 129	-206 134 653
Kustannus yhteensä	-41 232 251	-44 408 700	-40 909 492
Veromenetykset yhteensä	-24 118 580	-22 765 305	-6 654 757

Kuvio 4. Terveydenhuollon keskimääräiset palvelumenot henkilöä kohti eri kunnissa eri ikäryhmiin jaoteltuina (euroa/henkilö vuonna 2006).

Lähde: Pylkkänen & Sallila (2011).

palvelumenot ovat henkeä kohti 4–5 kertaa suuremmat nuorempiin ikäluokkiin verrattuna. Mitä vanhempia ikäluokkia tarkastellaan, sitä suuremmiksi keskimääräiset palvelumenot henkilöä kohti laskettuna nousevat. Kuviosta 4 nähdään, kuinka jyrkästi palvelusubventio nousee iän karttuessa. Vertailu on tehty ikäryhmittäin ja kuntatyypeittäin.

Kotitaloustuesta saadaan suurimmat hyödyt etenkin silloin, jos kotitalouspalveluiden ostoa lykkää ikäihmisten haakeutumista kunnan järjestämistä vastuulla olevien palvelujen piiriin tai tehostettuun palveluasumiseen. KPMG:n (2015) raportissa on esitetty kaavamainen arvio kustannussäästöistä, joita saadaan, jos ikäihmisten tarvetta tehostettuun palveluasumiseen saadaan siirrettyä myöhemmäksi.

Taulukossa 18 esitetään raportin laskelmiin perustuvia tuloksia. Laskelmissa on käytetty keskimääräistä vuosittaista tehostetun palveluasumisen kustannusta, joka on 47 815 euroa/henkilö³ (eli 131 euroa/vuorokausi). Esimerkiksi jos 14 000 ikäihmisen tehostetun palveluasumisen tarve siirtyy puolella vuodella, kustannussäästö olisi 330 miljoonaa euroa.

Kotitalouspalveluiden kysynnän kasvu tuottaa talouteen myös kerrannaisvaikutuksia, joita ei tässä ole arvioitu kvantitatiivisesti. Kasvava kysyntä johtaa palvelujen

monipuolistumiseen, työpaikkojen syntymiseen ja siten paikallistalouden kohentamiseen. Nämä vaikutukset hyödyttävät paikallistaloutta, koska palvelut ostetaan ja tuotetaan paikallisesti. Palvelujen kysynnän stimulointi parantaa varsinkin paikallisten järjestöjen ja pienyrittäjien toimintaedellytyksiä. Vaikka palvelukysyntää siirtyisi kuntapalveluista markkinaehtoisiin kotitaloustöihin, siirtymä ei aiheuttaisi työvoiman vähennystarvetta myöskään kuntasektorilla. Kunnissa nimittäin on yhtäältä palvelujen ylikysyntätilanne, toisaalta lähivuosina myös voimakas henkilöstön eläköityminen.

Kotitaloustyö ei tyypillisesti edellytä korkean tason koulutusta, eikä markkinoille tulon esteitä ole (mittavat investoinnit tai toimiluvat), joten tarjonta lisääntyy kysynnän kasvaessa. Erityisesti jos pitkäaikaistyöttömät pystyvät työllistymään kotitalouspalvelualalle, johtaisi se säästöihin julkisella sektorilla. Sekä valtio että kunnat rahoittavat työttömien työmarkkinatukea. Työttömyyden pitkittyessä rahoitusvastuu siirtyy suuremmalta osalta kunnille.

Vaikka Sitran ehdottama malli on periaatteiltaan yksinkertainen, mallin toimeenpanoon liittyy monia yksityiskohtia, jotka vaativat huolellista valmistelua. Käytännön toteutuksella on suuri merkitys mallin menestykselle.

Taulukko 18. Myöhentymisajan ja henkilömäärän mukaan arvioitu kustannussäästö (miljoonaa euroa), joka muodostuu kunnan järjestämistä vastuulla olevien palvelujen piiriin siirtymisen myöhentymisestä. Kustannuksena on käytetty tehostetun palveluasumisen kustannusta, joka on 131 euroa vuorokaudessa.

Lähde: KPMG 2015.

		Kustannussäästö / miljoonaa euroa											
Henkilöä	42 000	165	330	495	660	825	990	1 155	1 320	1 486	1 651	1 816	1 981
	38 500	151	303	454	605	757	908	1 059	1 210	1 362	1 513	1 664	1 816
	35 000	138	275	413	550	688	825	963	1 100	1 238	1 376	1 513	1 651
	31 500	124	248	371	495	619	743	867	990	1 114	1 238	1 362	1 486
	28 000	110	220	330	440	550	660	770	880	990	1 100	1 210	1 320
	24 500	96	193	289	385	481	578	674	770	867	963	1 059	1 155
	21 000	83	165	248	330	413	495	578	660	743	825	908	990
	17 500	69	138	206	275	344	413	481	550	619	688	757	825
	14 000	55	110	165	220	275	330	385	440	495	550	605	660
	10 500	41	83	124	165	206	248	289	330	371	413	454	495
	7 000	28	55	83	110	138	165	193	220	248	275	303	330
	3 500	14	28	41	55	69	83	96	110	124	138	151	165
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		Tehostetun palveluasumisen myöhentymisen / kuukausia											

Kotitalousvähennystä käyttää tällä hetkellä vain reilut 12 prosenttia ikäryhmään kuuluvista. Vähennyksen käytön esteenä voi olla esimerkiksi pelko palveluntuottajan luotettavuudesta tai yleensä palvelujen saatavuudesta. Lisäksi monet voivat kokea, että kotitalousvähennysjärjestelmä on monimutkainen, eivätkä he sen vuoksi käytä sitä hyväkseen. Sitra on kehittänyt paikallista Palvelutori-idea⁴, josta kunnan asukkaat saisivat tietoa tarjolla olevista kotona asumista tukevista palveluista ja erilaisista tukimuodoista palvelujen ostoon. Palvelutorin perusajatuksena on, että ikäihmiset ottavat mahdollisimman varhain vastuuta omasta hyvinvoinnistaan.

Kotitaloustuen hallinnointi ja sen rahoittaminen pitää myös ratkaista. Yhtenä vaihtoehtona on, että Kela hallinnoisi tukea. Tukea voitaisiin käytännössä jakaa esimerkiksi nk. pre-paid-kortin kautta. Tukijärjestelmän rahoituksesta vastaisivat valtio ja/tai kunnat. Palvelujen lisäkäytöstä koituvat hyödyt palautuisivat joka tapauksessa takaisin sekä valtiolle että kunnille yhtäältä verotuloina, toisaalta palvelumenojen ja työttömyydestä aiheutuvien menojen pienemisen kautta. Palvelukysynnän kasvu edistää paikallisten palveluntuottajien työllisyyttä ja sitä kautta myös vilkastuttaa paikallistaloutta.

7 Johtopäätökset

SITRAN EHDOTTAMA KOTITALOUSTUKIMALLI korvaisi 70 prosenttia kotitaloudessa teetetystä työstä verotukena 75 vuotta täyttäneille. Lisäksi malli antaisi taloudellista tukea niille, joiden verot eivät riitä vähennyksen saamiseen. Malli antaisi siten *kaikille* ikäihmisille mahdollisuuden hyödyntää kotitalouspalveluihin suunnattua yhteiskunnallista tukea.

Kolmannes 75 vuotta täyttäneistä ei maksa veroja lainkaan, ja he jäävät siten kokonaan nykymuotoisen tukijärjestelmän ulkopuolelle. Yli puolet ikäryhmästä maksaa veroja verotuen enimmäismäärää (2 400 euroa) vähemmän. Pienituloiset kuitenkin käyttävät keskimäärin kaikkein eniten julkisia terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja. Ehdotettu kotitaloustukimalli voisi hillitä julkisia palvelumenoja, kun henkilön omien tarpeiden mukaan mitoitetuilla kotitalouspalveluilla voidaan välttää tai siirtää intensiivisiä ja kustannuksiltaan korkeita palvelutarpeita.

Kotitaloustuki olisi uusi elementti tukijärjestelmässä. Tuen avulla parannettaisiin vanhusväestön omaehtoista

hyvinvointia heidän ostovoimaa lisäämällä. Se korvaisi osan kunnalliseen palvelutuotantoon kohdistuvasta kysynnästä. Mallin tuottamat taloudelliset hyödyt ovat sitä suuremmat, mitä enemmän ikääntyneet käyttävät palveluja, jotka edistävät heidän toimintakykyään ja mahdollistavat itsenäisen elämänhallinnan.

Tukimalli tulisi suunnitella huolellisesti, jotta ikäihmiset omaksuisivat tuen käytön. Vanhusväestö ei ole vielä omaksunut kovin laajasti kotitalouspalvelujen ostamista markkinoilta. Kun tukimalli otetaan käyttöön, sen markkinoinnista on huolehdittava esimerkiksi paikallisten palvelutorien kautta. Tuen saamisen pitää olla käyttäjälleen vaivatonta, ja yhteydenoton palvelutarjoajiin on oltava mahdollisimman helppoa.

Alustavien laskelmien mukaan kotitaloustukimalli olisi vaikutuksiltaan vähintäänkin kustannusneutraali, kun huomioidaan koko kotitalousvähennysjärjestelmä ja koko julkinen sektori. Mallin parametreja voidaan muuttaa, kun mallin käyttöönotosta saadaan lisää kokemuksia.

4 Palvelutori-idea on kuvattu julkaisussa "Sitra 2014/82 – Palvelutori, Ohjaus- ja neuvontapalvelu ikäihmisille".

Lähteet

- Heikkilä, Matti (2005).
Julkinen vastuu eräissä sosiaalipalveluissa. Teoksessa Heikkilä, M. & Kautto, M. & Teperi, J. (toim.). Julkinen hyvinvointivastuu sosiaali- ja terveydenhuollossa. VNK julkaisusarja 5/2005.
- Häkkinen Skans, Iida (2011).
Kotitalouspalveluiden verovähennykset Suomessa ja Ruotsissa. VATT Valmisteluraportit 11.
- Kangas Olli & Kalliomaa-Puha Laura (2015).
Yhteistä ja yksityistä varautumista – vanhusten hoivan tulevaisuus. Kalevi Sorsa Säätiön julkaisema raportti.
- Kapiainen Satu, Väisänen Antti & Haula Taru (2014).
Terveyden- ja sosiaalihuollon yksikkökustannukset Suomessa vuonna 2011. THL raportti 3/2014.
- KPMG (2015).
Palvelutorin ja Sitran ehdottaman kotitalousvähennysjärjestelmän yhteiskunnalliset vaikutukset. Loppuraportti. 27.3.2015.
- Lahtinen, Y. (2003).
Hoidon tarve ja tuottavuus vanhustenhuollossa vuosina 1998–2001. Julkaistu:
- Hjerppe, R. & Kangasharju, A. & Vuorento, R. (toim.).
Kunnalliset palvelut, Terveyden- ja vanhustenhuollon tuottavuus. VATT-julkaisu 37. Helsinki.
- Pylkkänen, Elina & Sallila, Seppo (2011).
Hyvinvointipalvelut – palveluista saatavan hyödyn määrä ja kohde. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 10/2011.
- SOU (1998).
Skattelättnader för hushållstjänster. Betänkande av hushållstjänstutredningen. Stockholm 2008: 57.
- VATT (2014).
Kotitalousvähennys pienituloisen eläkeläisen näkökulmasta. Sami Grönberg ja Timo Rauhanen. VATT Muistiot. Helsinki. Marraskuu 2014.
- Voutilainen P. (2007).
Katsaus ikääntyneiden kotihoidon kehitykseen. Teoksessa Heikkilä, M. & Lahti, T. (toim.). Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Stakes, Helsinki: Yliopistopaino.

Sitran tavoitteena on lisätä kansalaisten itsenäistä päätöksentekoa ja itsemääräämisoikeutta uusin palveluin ja toimintamallein. Tässä selvityksessä ehdotetulla kotitalousvähennyksen uudistuksella pyritään tukemaan ikääntyneen väestön arjessa selviytymistä ja itsenäistä kotona asumista.

Selvityksessä kuvataan ja arvioidaan Sitran ehdottaman kotitalousvähennysreformin taloudellisia vaikutuksia. Ehdotetussa mallissa 75 vuotta täyttäneille kansalaisille kotitalousvähennys korotetaan 70 prosenttiin ja pienituloisille annettaisiin tukea palvelujen ostoon enintään 1 200 euroa vuodessa. Mallin kohderyhmänä ovat ne 80 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä kansalaisista, jotka eivät ole kunnallisten sosiaalipalvelujen piirissä.

Sitran selvityksiä 95

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on tulevaisuusorganisaatio, joka tekee töitä Suomen kilpailukyyn ja suomalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ennakoimme yhteiskunnan muutosta, etsimme käytännön tekemisellä uusia toimintamalleja ja vauhditamme kestävään hyvinvointiin tähtäävää liiketoimintaa.